Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN EĞİTİM KONUSUNDA İLKÖĞRETİM OKULU YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Pınar AKPINAR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2011

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN EĞİTİM KONUSUNDA İLKÖĞRETİM OKULU YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Pınar AKPINAR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2011

KABUL VE ONAY

Pınar AKPINAR tarafından hazırlanan "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Konusunda İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Görüşleri" başlıklı bu çalışma, 19/01/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yüksel KAVAK (Başkan)

Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN (Danışman)

Prof. Dr. Gülsün ATANUR BAŞKAN

Yrd. Doç. Dr. Şaduman KAPUSUZOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞEREN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

× Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

19/01/2011

Pınar AKPINAR

ÖZET

AKPINAR, Pınar. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Konusunda İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Bu araştırma ile ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki görüşleri hakkında bilgi sahibi olmak, okullarındaki uygulamaları örnek olarak meslektaşlarına sunmak amaçlanmıştır. Ayrıca, okul yöneticilerinin yaptığı uygulamaların, sürdürülebilir kalkınmanın alt boyutları olan toplum, çevre ve ekonomi ile hangi noktalarda örtüştüğü açıklanmıştır. Genel tarama modeline dayalı olarak; araştırma, Türkiye'de yürütülen sürdürülebilir kalkınma için eğitim konulu projelerine katılmış ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilköğretim okullarında okul yöneticisi olarak çalışan 46 kişilik bir çalışma grubuna görüşme formu uygulaması aracılığıyla yapılmıştır. Çalışma grubuna, kapsam ve görüş geçerliği uzmanlar tarafından onaylanan görüşme formu yöneltilerek, buradan çıkan bulguların betimsel analizi yapılmıştır. Analizler sonucunda, ilköğretim okulu yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki bilgilerini çoğunlukla seminer, konferans ve eğitim gibi etkinliklerden kazandığı ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramını büyük oranda sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımı ile ilişkilendirerek bunun eğitim sistemine yansıtılması olarak ifade ettikleri saptanmıştır. Bu bilgiye rağmen okul yöneticilerinin uygulamalarında toplumsal, çevresel ve ekonomik anlamda bütüncül olmadığı, çevresel boyuta daha ağırlık verildiğine ulaşılmıştır. Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda okul yöneticilerinin uygulamaları çerçevesinde; geri dönüşüm ve atık, enerji ve su tasarrufu, sağlıklı ve yerel beslenme gibi konulara önem verdikleri, okulun bina ve bahçesinin okuldakiler için uygun olmadığı, sürdürülebilir ulaşımla ilgili bir girişimi gerekli görmedikleri sonuçlarına varılmıştır. Bunlara ek olarak, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun eğitim programında yeteri kadar bütüncül sunulmadığını düşünen okul yöneticileri, okulla ilgili konulara ve alınan kararlara çoğunlukla velileri dâhil ettiklerini ve diğer paydaşların fikirlerinin alınarak öncelikle ders dışı etkinliklerde işbirliğine gidildiği sonucuna ulaşılmıştır. Okul yöneticilerinin bu doğrultuda, eğitim esnasında gerekebilecek her malzemenin sağlanması, çevre konulu projelere destek çıkması ve

okul içi iş bölümü yapması konusunda okulda liderlik özelliğini yerine getirdiği anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, ilköğretim okulu yöneticileri, okul yöneticilerinin görüşleri

ABSTRACT

AKPINAR, Pınar. The Opinions of Primary School Principals on Education for Sustainable Development, Master Thesis, Ankara, 2011.

The aim of this study is to research the opinions of primary school principals in regard to education for sustainable development and to present their practices to other principals as a sample study. This research also covers the subject of how the practices of school principals comply with the dimensions of sustainable development; society, environment and economy. The data was collected via structured interviews and developed by the researcher who then applied it to 46 primary school principals working under the Ministry of Education and taking part in the education for sustainable development projects.

According to the findings, if the information about education for sustainable development is obtained from facilities such as seminars, conferences or trainings, it is mostly defined as the reflection of the sustainable development concept onto the education sector. However, although this is known in theory, in practice, school principals give much more importance to the environmental dimension rather than the social and economical dimensions. The school principals apply recycling methods, try to save energy and water, give priority to healthy and local foods, but complain about the impractical school building and garden. However, in the curriculum there is no integrated approach about the three dimensions of sustainable development, so the participation of parents is encouraged and the other stakeholders' opinions are shared and applied in regard to the outdoor facilities of the school. In conclusion, as the leader of the school the school principals encourage collaboration within the school, do their best to respond to the teachers needs and support the environmental project activities.

Key Words

Education for sustainable development, primary school principals, opinions of school principals

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY i
BİLDİRİM ii
ÖZET iii
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISALTMALAR vii
TABLOLAR viii
ŞEKİLLER ix
1. BÖLÜM 1
GİRİŞ 1
1.1. PROBLEM DURUMU 1
1.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 11
1.2.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR 11
1.2.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 14
1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLESİ 16
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 17
1.5. SAYILTILAR 18
1.6. SINIRLILIKLAR 18
1.7. TANIMLAR 18
2. BÖLÜM 20
YÖNTEM 20
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ 20
2.2. ÇALIŞMA GRUBU 20
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI 21
2.4 VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI 24
3. BÖLÜM 26
BULGULAR VE YORUMLAR 26
3.1. BİRİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR 26
3.2. İKİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR 28
3.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR 52
3.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR 54
4. BÖLÜM 57
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 57
4.1. SONUÇLAR 57
4.1.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR 57
4.1.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR 57
4.1.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR 58
4.1.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR 58
4.2 ÖNERİLER 59
KAYNAKÇA 61
EKLER 66

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

SK: Sürdürülebilir Kalkınma

SKE: Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim

UNECE: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Konseyi

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

YİBO: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

TABLOLAR

Tablo 1. Çalışma grubunun kişisel özellikleri
Tablo 2. Çalışma grubunun okullarının özellikleri
Tablo 3. Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin tanımı
Tablo 4. Okulda geri dönüşüm ve atık konusundaki uygulamalar
Tablo 5. Okulda enerji ve su kullanımındaki uygulamalar
Tablo 6. Okuldaki bireylerin (öğretmen, öğrenci ve çalışanların) ulaşımları
Tablo 7. Okuldaki bireylerin (öğretmen, öğrenci ve çalışanların) beslenmeleri
Tablo 8. Okul binası ve bahçesi
Tablo 9. Eğitim programının yaklaşımı
Tablo 10. Okul çevresinin katılımı
Tablo 11. Kaynaştırma ve engelli öğrenciler için yapılan özel uygulamalar
Tablo 12. Paydaşlardan gelen fikirlere yaklaşım
Tablo 13. Okul çevresi ile işbirliği
Tablo 14. Okuldakilere sürdürülebilir kalkınma konusunda destek
Tablo 15. Eğitim programını desteklemek için sunulan kaynaklar
Tablo 16. Girişim ve planların iş bölümünün yapılması
Tablo 17. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına okulda yapılanlar
Tablo 18. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili bilgi kaynağı

ŞEKİLLER

Şekil 1. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki farklılık

Şekil 2. Sürdürülebilir kalkınmada çevre, toplum ve ekonominin konumu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumuna, amacına ve önemine, araştırmayla ilgili yapılan yurtiçi ve yurtdışı çalışmalara, araştırmanın problem cümlesine, alt problemlerine, sayıltılarına, sınırlılıklarına ve araştırmadaki ilgili kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Dünyada doğal kaynakların kısıtlı olması buna rağmen insanların kaynak kullanımını iyi yönetememesi, yerel ve küresel boyutta buna bağlı bazı sıkıntıların hissedilebilir ve gözlemlenebilir olması, bu konuda bilimsel ve sosyolojik çalışmaların yapılmasına sebep olmuştur. Yapılan bu çalışmalara yönelik, gerek kuramsal gerekse politik olarak etkin çözüm önerilerinin ortaya atılmasıyla yeni yaklaşımlar doğmaktadır. Buradan hareketle sürdürülebilir kalkınma kavramının günlük hayata yansıması da daha fazla olmaya başlamıştır.

İnsanlar ve ekosistemin diğer canlıları için sürdürülebilir bir hayat mücadelesi vermek ve bunun daha iyi şartlarda olması içgüdüsel bir hareket olarak görülmektedir. Daha iyiye ulaşma dürtüsü, kalkınma olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Doğal kaynak kullanımında, mevcut olanın yönetiminin bilinmesi ve uygulamaya aktarılması bu kalkınmayı, sürdürülebilir kılan önemli etkenlerden biridir. Sürdürülebilir kalkınma 'ihtiyaçlar ve sınırlamalar' olarak iki kısımda ele alınırken (Toprak, 2006), bunlardaki dengenin önemi şu şekilde vurgulanmaktadır: "Denge, sürdürülebilir kalkınmayı tanımlarken belki de en önemli unsur. Hem bugünkü hem de gelecekteki nesiller için ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflere, yani kalkınma hedeflerine dengeli bir şekilde ulaşmak (Eralp, 2006)". Brundtland Raporu'nda (1987), ihtiyaçlar kavramı, yaşamsal gereklilik yani canlının yaşamını devam ettirmek için öncelikleri olarak tanımlanırken, sınırlamalar; teknolojinin ve sosyal sistemin bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılayabilme yeterliliği olarak öne sürülmektedir.

"Tüm dünyanın ortak sorunu olarak sunulan çevre sorunları, uluslararası platformun ısrarlı bir gündemi haline gelmiş ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin kirletmeden kalkınması için yöntem arayışları ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede bulunan çözüm ise sürdürülebilir kalkınma olgusudur (Yıldırım ve Öner, 2003)". Bu bağlamda, sınırlamalar ve ihtiyaçlar arasındaki dengeyi bulmak, söz konusu olgunun gerekliliklerindendir. Bir başka deyişle, sürdürülebilir kalkınma terimi, son yıllarda artan nüfusun ve büyüyen ekonominin; alan ve su kullanımı veya balıkçılık ve ormancılık gibi sınırlı kaynaklar üzerinde kurduğu baskıyı hafifletmek ve bugün ile yarın çevresel, sosyal ve ekonomik olarak üç ana boyutun bulunduğu şartlarda kalkınmaya devam ederken, bunun herkes için geçerli olması idealindeki sistemi ifade etmektedir.

Bu doğrultuda, farklı ülkelerde yürütülen bilinçlendirme etkinlikleri ve kampanyaları ile gerek küresel gerekse yerel çözüm arayışları, konuya olan yeni yaklaşımlar; sürdürülebilir kalkınma kavramının hayatımızdaki yerini her geçen gün daha farklı boyutlara taşımaktadır. Elbette ki bunun bir kolu da eğitim alanına sıçramış ve kuram ile uygulama açısından yeni yaklaşımlar sunulmaya başlanmıştır. Bilinçli toplum, bilinçli kaynak kullanımını sağlar, toplumdaki herkesin katılımı ile bunun etkisi artırılır, düşüncesine paralel bir anlayışın eğitim sistemine yansıtılması adına bazı ülkelerde çalışmalar yürütülmektedir. Nikolaou'a göre, Birleşmiş Milletler'in UNESCO önderliğinde 2005 – 2014 yıllarını 'Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim On Yılı' olarak ilan etmesinin ardından bazı ülkelerde prensip, değer ve uygulama olarak sürdürülebilir kalkınma örgün eğitimdeki eğitim programlarına uyarlanmaya çalışılmaktadır (akt: Kimionis, 2007).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının eğitim sistemine uyarlanması çalışmalarından yola çıkarak, artık okulların bir bina ve içindeki bireylerden öteye taşınması gerektiği yargısına ulaşılması mümkündür. Okul sosyal sistemi, Dönmez (2006) tarafından eğitimin bir alt sistemi olarak bütünden yararlanan ve bütüne katkı veren bir varlık ve Yalçınkaya (2002) tarafından da açık bir sistem olması sebebiyle bir alt okuldan girdiler alıp, bunları işlemesinin ardından çevresine ve üst okullara çıktılarını verdiği şeklinde

tanımlanmaktadır. Okulun açık bir sosyal sistem olarak çevresinden yararlanması yine topluma yararlı geri dönüş sağlayacağından döngüsel bir faydanın varlığından söz edilebilir.

Sürdürülebilir kalkınmanın temelindeki döngüsel ve bütüncül yaklaşımın eğitim sistemine yansıtılması ve eğitiminde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi, olguyu sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına taşımaktadır. UNESCO (2010) tarafından yapılan tanıma göre, sürdürülebilir kalkınma için eğitim; hem toplumun hem de kendi yararına insanların; bugün ve gelecek için bilinçli kararlar verebilmesine, tutum, beceri ve bilgilerinin bu yönde gelişimlerini sağlamasına ve bu doğrultuda hareket etmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Hayatlarının uzun ve verimli yıllarını okulda geçiren çocuklara, bu yeterliliği sağlamak, becerilerinin şekillenmesinde ve ilgili alanda gelişimlerinde, eğitimcilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışını okula ve eğitim programlarına yansıtması destekleyici olacaktır. Bu yansımada, dikkat edilmesi gereken durum ise şöyledir: Sürdürülebilir kalkınmanın özündeki fikirlerin, eğitim programlarına uygulamasında; kültürel uyumun, yerel çevre koşullarının, ekonomik ve sosyal durumların dikkate alınarak yansıtılması gerektiğidir (Education for Sustainable Development Toolkit, 2002). Okulun, kendi başına bağımsız bir yapı gibi görünmesine rağmen doğrudan ya da dolaylı yollarla bulunduğu sosyal sistemden etkilenmesi ve çevresi ile etkileşimli olması sebebiyle üretilen bilgiyi yerelden alan ve yerele geri veren bir alışveriş içerisinde bulunabilmesi yerele uygunluğu ve uyarlanabilirliği düzeyinde olabilir.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramının geçmişi incelendiğinde aslında yeni bir kavram olduğu söylenebilir. İlk defa 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen Gündem 21'de 'sürdürülebilir kalkınma için eğitim' olarak yer almıştır. Gündem 21'in 36. Maddesinde, 'Eğitimi Güçlendirmek, Halkı Bilinçlendirmek ve Eğitmek' başlığı altında, sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına dört önemli adımın atılması gerektiği belirtilmektedir. Bunlar, şu şekilde sıralanabilir (UNESCO, 2002): Temel eğitimi güçlendirmek, mevcut eğitimi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yeniden

yapılandırmak, halkın bilinç ve farkındalık düzeyini artırmak ve daha fazla eğitim ile öğrenimi sağlamak.

UNESCO'nun dört ana başlıkta vurguladığı düşünce; sürdürülebilirlik için sürdürülebilir topluma ulaşma hedeflerini bilen ve bu hedeflere katkı sağlayabilecek kadar bilgili ve becerili bir nüfusa ihtiyaç duyulmasından yola çıkarak ifade edilmiştir. Bunun temellerinin ise küçük yaşlarda alınan okul eğitimi ile atıldığı dolayısıyla mevcut eğitim anlayışının sürdürülebilirlikle ilgili olarak farklı bakış açılarını sunan disiplinlerarası beceri ve değer kazanımlarını hedefleyecek şekilde yeniden tasarlanması ve bu anlayışın örgün eğitimlerin her kademesine uyarlanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Öte yandan halkın bilinçlendirilmesinin ve farkındalık düzeylerinin arttırılmasının önemli olduğu, örgün eğitimde olduğu gibi yaygın eğitimde de bu hedeflerin yer almasının gerekliliği savunulmaktadır. Her sektörden liderin ise, çevresel yönetim konusunda eğitilmesi ile daha fazlası adına cesaretlendirilmeleri ve bu öğrenimlerinin ardından aynı eğitim ışığında çalışanlarının da öğrenimlerinin sağlanması gerekliliği üzerine vurgular yapılmaktadır (UNESCO, 2002). Okul sistemlerinde ise okulun lideri olarak bunu sağlama görevi, okul yöneticilerine düşmektedir.

Okulda eğitim için uygun ortamı sağlamak, öğrenci ve öğretmenlerle güçlü iletişim kurup onları desteklemek okul yöneticilerinden beklenmektedir. "Sınıfta öğrenmeye uygun bir kültür ve iklimin oluşturulmasında rol oynayan etkenlerden biri de okul yöneticileridir (Dönmez, 2006)". Okulla ilgili olan tüm kararlarda, okul yöneticilerinin okulu tek başına ve bağımsız bir sistem olarak değil, öncelikle öğretmen, öğrenci ve çalışanları kapsayan okul içindeki bireylerle, ardından yakın çevresindekilerle, sonrasında da buradaki eğitim faaliyetlerinin çıktısından etkilenecek olan diğer birey ve kurumlarla iletişim ve işbirliği içerisinde olması yani görevini bu etkileşimle yürütmesinin ideal olduğu düşünülmektedir. "Eğer, okul müdürleri okul kültürünün oluşturulması ve çevreye tanıtılmasında ilgisiz kalırlarsa okul kültürü zararlı hale gelebilir (Özdemir, 2006)". Bu nokta da, okul yöneticilerinin liderlik vasıflarından ötürü öncelikli olarak kendilerine; daha sonra da okul içi ve dışındaki bireylerin bu yolda kendisine eşlik etmeleri adına yani toplumun her kesimine görev düşmektedir. Bu,

karşılıklı taleplerin iletilmesi ile olabileceği gibi okulun çıkarları doğrultusunda okul yöneticisinin tek taraflı yönlendireceği taleplerle de olabilir.

Araştırmanın problemi olarak; sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda, okul yöneticilerinin görüşleri üzerinde durulmuş ve yapılan çalışmaların sonucunda ülkemizdeki mevcut durumu ortaya koymak amaç edinilmiştir. Aynı zamanda araştırma, konusu ve başlığı bakımından bilim ve politik alanda yeni kavramlar içermekte ve güncel tartışmalara paralellik göstermektedir. Buna bağlı olarak, okul yöneticilerinin görüşleri ve okul içi uygulamaları hakkında edinilen bilgilerden çıkarılan bulgular paylaşılmadan önce söz konusu problemde yer alan yeni kavramlar üzerinde yapılan detaylı araştırmalar ve alan tarama çalışmaları aşağıda kısaca sunulmaktadır.

Yapılan araştırmaya ışık tutması adına problem konusuyla ilgili kavramların detayları şöyledir:

1.1.1. Sürdürülebilirlik

"Sürdürülebilirlik, sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin yaşama bağlı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürebilmesidir (Cebeci ve Çakılcıoğlu, 2002)". Söz konusu kavramın, kullanım alanlarına örnekler şu şekilde sıralanabilir; kültürel, ekonomik, toplumsal ve çevresel sürdürülebilirlik.

Doğal kaynakların geri dönüşü mümkün olmayacak bir şekilde 18. yüzyılın başlarında tüketilmesi ve 19. yüzyılda gerçekleştirilen Sanayi Devrimi ile bu konunun çok daha somut bir tabloya dönüşmesi sonucunda 1970'li yıllarda İsveç'in başkenti Stokholm'deki Birleşmiş Milletler'in yönettiği konferansta 'sürdürülebilirlik' kavramından bahsedilmeye başlanmıştır (Edwards, 2006). Bu tarihsel gelişimin ardından, sürdürülebilirlik doğal zenginliklere geri dönüşü mümkün olmayan hasarı ve verilen zararları engelleyerek veya en aza indirgeyerek, şu anki mevcut doğal kaynaklara erişebilirlik ve geleceğe taşıyabilmek anlamında kullanılmaktadır.

1.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma (SK)

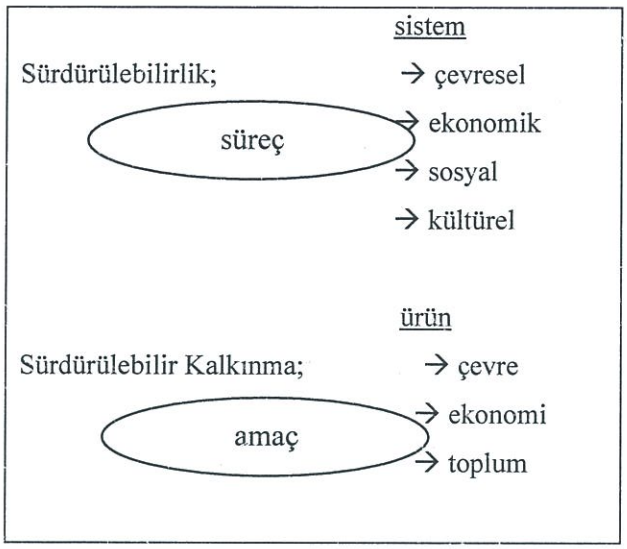
Kavram olarak 'Sürdürülebilir Kalkınma', 1987 yılında yayınlanan 'Bizim Ortak Geleceğimiz' isimli Brundtland Raporu'nda tanımlanmış, 1992 yılında da Gündem 21 ile bu yolda atılacak adımlar belirlenmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmadan Brundtland Raporu'nda (1987) şu şekilde bahsedilir: "Bugünün ihtiyaç ve beklentilerini, gelecek kuşakların ihtiyaç ve beklentilerinden taviz vermeksizin karşılamanın yollarını arama amacına dayanan sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevre ve kalkınmanın, tüm düzey ve süreçlerde bir bütün halinde ele alınması ilkesine dayanmaktadır" (Eyyubi, 2004).

Gündem 21 ile sürdürülebilir kalkınma artık çevre, ekonomi ve toplum alt boyutlarının birbirlerinden bağımsız bir şekilde ele alındığı bir kavram olarak değil; bu üç boyutun birbirleriyle etkileşim içindeki unsurlar olarak kabul edilmiş ve uzun vadede sürdürülebilir sonuçların elde edilebilmesi için bu gereksinimlerin dengeli bir şekilde kullanılması ve karşılanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda daha ileri hedeflere ulaşmak adına Güney Afrika'nın şehri Johannesburg'da gerçekleştirilen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda da konuyla ilgili bir uygulama planı üzerinde durulmuş ve konferansa katılan ülkelerle 15 yıllık düzenleme adına ortak kararlar alınmıştır (Eralp, 2006).

Şekil 1'de gösterildiği üzere sürdürülebilirlik bir süreç iken, sürdürülebilir kalkınma bir amaçtır. Ayrıca sürdürülebilirlik çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemin süreci, sürdürülebilir kalkınma çevre, toplum ve ekonomiden çıkacak ürünlerin amacı üzerinde durmaktadır (University of Huddersfield, 2003).

Şekil 1. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın arasındaki farklılık

Sürdürülebilir kalkınmanın 68 tane göstergesi vardır. Bu göstergelerden bazıları şöyledir; kuş popülâsyonu, suç oranı, istihdam, kaynak kullanımı, sera gazı salım oranı, atık artışı, balık stoklarının sürdürülebilirliği, eğitim, hava kirliliğinin çevresel etkileri, ekonomik çıktılar, toplumun etkin katılımı, sağlık hizmetlerindeki eşitlik, sosyal adalet ve refah gibi (Measuring Progress: Sustainable Development Indicators, 2010).

1.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim (SKE)

Sürdürülebilirliğin, kalkınma ile eş zamanlı hareketinin eğitim sistemi ile buluşması 'sürdürülebilir kalkınma için eğitim' şeklinde yeni bir olgunun gelişimine ön ayak olmuştur. Bu olgu ile bilinç düzeyinin artması, her yaştan ve ayrım yapılmaksızın herkese hayat boyu eğitim imkânın sunulması gibi bileşenler ideal görülenlerin başında gelmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim; birbirleriyle ilişkili çevre, ekonomi ve sosyal konuları içeren geniş ve kapsamlı bir kavramı ifade etmesi sebebiyle, farklı gelişme konularına değinen ama bir boyutunu oluşturan çevre eğitimi kavramını genişletmektedir (UNECE, 2003).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile çevre eğitiminin aynı kapsamda olmadığı söylenebilirken bazı çalışmalarda bu kavramlara aynı anlamlar yüklenildiğine, bazı çalışmalarda da birleştirilerek; sürdürülebilir kalkınma için çevre eğitimi şeklinde kullanımına rastlanılmaktadır. "Sürdürülebilirlik için eğitim, çevre eğitiminin alt kümesi değildir ve çevre eğitimi de sürdürülebilir kalkınma için eğitimin alt kümesi değildir. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, öğrencilerin çevresel problemlerin çözümüne katılımını artıracağı için çevre eğitimi programlarındaki boşluğu dolduracaktır (Keleş, 2007)".

Çevre eğitimi kavram olarak 1970'li yıllarda tartışılmaya başlanarak, bazı ülkeler tarafından ulusal ve yerel düzeyde gündeme alınmıştır. Kavram, 1972 yılında Stokholm'de düzenenlenen "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı" ile de ilk defa uluslararası seviyeye taşınarak küresel ortaklıklar ve uzlaşmalarla yerel boyuttan küresel boyuta geçiş yapmıştır. Tarihsel bu süreç göz önüne alındığında ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramı çevre eğitimi kavramı ile karşılaştırıldığında daha yeni sayılabilecek niteliktedir (Edwards, 2006). Resmi ve yazılı olarak, 1992 yılında Rio Konferansı'nın ardından Gündem 21 belgesinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınma terimi, üç bileşeni; çevre, ekonomi ve toplumun etkileşimi ile tanımlandığı için çevre eğitimi ile aynı anlamda kullanılması kapsamını daraltmak anlamına gelir.

Bu doğrultuda, 1980'lerin sonu 1900'lerin başı ile sürdürülebilir kalkınma için eğitim tanımı bütünlük kazanmış, böylelikle çevre eğitimi boyutlarının dışına çıkarılmıştır. Eğitim boyutu da, sadece hayat boyu öğrenme tanımı olarak değil, aynı zamanda bireyin kendisini geliştirmesi ve buna paralel sosyolojik olarak küresel sorunlara karşı uyum gösterebilmesi üzerine kurgulanmıştır. Bu yeterlilik ışığında hayat boyu öğrenen bireyin ideal olduğu kabul görülmektedir.

Birleşmiş Milletler kapsamında çalışan UNESCO, 2005-2014 yıllarını kapsayan on yıllık dönemi sürdürülebilir kalkınma için eğitim yılları olarak ilan etmiştir. Böylelikle, söz konusu kavram uluslararası platformda özellikle BM'ye üye ülkelerde daha da bir önem kazanmıştır. On yıllık sürecin asıl amacı şöyledir; sürdürülebilir kalkınma için

eğitimin her seviyede ve eğitimin her dalında, tüm ülkelerde eğitim stratejilerine ve eylem planlarına daha da fazla dâhil edilmesi adına destek sağlamaktır. Bununla birlikte, bu on yılın ilk yarısında gözlemlenen etkinlikler şu şekilde olmuştur:

- Sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda tüm paydaş ve ortakları ilgilendirecek bir vizyon geliştirilmesi,
- Eğitim kurumları, medya, özel sektör, hükümetlerarası ve sivil toplum kuruluşları gibi tüm organizasyonların on yılı desteklemek adına ortaklıklar kurması,
- İyi örnekleri ve inovasyonları desteklemek üzere yeni projeler oluşturulması ve proje tekliflerinin değerlendirilmesi,
- Paydaşlar ve ortaklar arasındaki iletişimin kuvvetlendirilmesi (UNESCO, 2005).

Tilbury'e (2006) göre, BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitimin On Yılı ile mevcut durumu geliştirmek ve bu alandaki etkili olma düzeyini artırmak adına herkese açık bir platform sağladığını fakat yapılanların ne kadar kayda değer olduğunu, ulusal düzeyde paydaşların yapmış olduğu ortaklıklar ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kapsamında kazanılan tecrübelerin o tarihe kadar uygulamalara yansıtılmasıyla ölçülebileceğini dile getirmiştir.

Türkiye'nin de küresel süreçlerde aktif rol alması ve başka ülkedeki olumlu gelişmeleri kendine uyarlama çalışmaları, eğitim alanında da kendini göstermektedir ancak bu şekilde durağan olmayan bir süreç için hiçbir zaman yapılanlar yeterli olmayacaktır. Türkiye'nin, bazı ülkelerle sürdürülebilir kalkınma için eğitim konumu karşılaştırıldığında henüz yeni bir seviyede olmasına rağmen diğer pek çok ülke ile karşılaştırıldığında daha iyi konumda olduğu gözlemlenilmektedir. Bu çerçevede de Türkiye'de bu konunun altyapısı oluşurken daha net adımlar atılabilmesi adına yardımcı kaynaklar sunulması ama herşeyden önce mevcut durumu tespit etmek gerekir.

1.1.4. Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma kavramı Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planlarında yerini almaktadır. İlk defa 6. Beş Yıllık Kalkınma

Planı'nda, 1990 yılı itibariyle yer verilmesinin ardından gelen diğer yıllık planlarda da konu yerini almıştır (Keleş, 2007). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim ise henüz resmi süreçlerle eğitim ve okul alanına yansıtılmamış olsa da küresel ve güncel bir kavram olması sebebiyle akademik alanda ve etkinlikler kapsamında bireylerin karşılarına çıkabilmektedir.

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmanın geleceği üzerine çalışmalar yapan Acar (2008), eğitim sisteminin reformu, ekonomiyi de güçlendirici bir adım olarak nitelendirilmektedir. Eğitim sisteminin kapsamlı bir biçimde yeniden ele alınması adına sürdürülebilir kalkınma için eğitim uygulamasında şunların gerekli olduğunu savunmaktadır: Eğitim programının yenilenmesi, okullaşma oranlarının artması ve bu erişimde eşitsizliklerin giderilmesi ve eğitime ayrılan kaynağın arttırılması ama bu gelişmelerde özellikle kalitenin arttırılmasına önem verilmesi (Acar, 2008).

Millî Eğitim Bakanlığı ise söz konusu küresel gelişmelere duyarsız kalmamakta ve gerek hizmetiçi eğitimler gerekse projeler ile çalışanlarına ve okullarına ilgili konularda bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirmektedir. Küresel boyutta tartışılan bu güncel kavramın yerelleştirilmiş hali ile mevcut programlara uyarlanması adına çeşitli girişimler mevcuttur.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hâlihazırda yürütülen iki uluslararası sürdürülebilir kalkınma için eğitimi destekleyen proje aşağıdaki gibidir:

Eko-Okullar Projesi: İngiltere merkezli ve 1995 yılından bu yana ülkemizde Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) tarafından uygulanan, 1999 yılı itibariyle de çalışmanın daha kapsamlı olabilmesi ve ilerleyebilmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı ortaklığında protokol imzalanan proje kapsamında çocuklarda çevre eğitimini yaparak ve yaşarak öğrenilmesinin sağlanması ana hedeftir. Enerji ve su gibi doğal kaynak tüketimininin tasarruflu kullanımına, atıkların yeniden değerlendirilmesine ve çevrenin nasıl daha etkili bir şekilde korunacağına dair ilköğretim okulu öğrencilerinde, öğretmenlerinde ve okul yöneticilerinde farkındalık yaratarak tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu esnada, çevrenin

ve resmi kurumların katılımı da sağlanarak uygulamaların devam ettirilmesine özen gösterilmektedir.

Yeşil Kutu Projesi: Macaristan merkezli olan ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma için eğitim faaliyetleri ile çevre eğitimini destekleme amacı taşıyan proje, 2005 yılında uluslararası bir kuruluş olan Bölgesel Çevre Merkezi (REC), Millî Eğitim Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı arasında protokol imzalanması ile hayata geçirilmiştir. 81 ildeki ilköğretim okulu yöneticilerini ve öğretmenlerini çevre ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda bilinçlendirmek amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Aynı zamanda konusundaki en kapsamlı eğitim setini ülkedeki eğitimcilerin kullanımına sunmaktadır.

Bu iki örnek projenin yanı sıra, Millî Eğitim Bakanlığı'nın konuya proje bazlı ek girişimleri olduğundan bahsedilebilir. Bunlara örnek: "Mavi Gök, Yeşil Yaprak" ve "Bir Öğrenci Bir Fidan" gibi projelerdir. Bunlar sürdürülebilir kalkınmanın alt boyutlarından toplum ve ekonomi temelli çalışmaları kapsamamasından ve sadece çevresel yönlü geliştirilmiş olmasından dolayı Eko-Okullar ve Yeşil Kutu projeleri ile aynı başlıkta değerlendirilmemişlerdir.

1.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, alan yazının taranması sonucunda araştırmayla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Araştırma konusu ile ilgili olduğu düşünülen çalışmalar, Türkiye'de ve yurt dışında yapılmış olmak üzere aşağıda iki başlık altında sıralanmıştır.

1.2.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Yapıcı (2003), "Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim" başlıklı makalesinde sürdürülebilir kalkınmanın yeterli derecede ilgilenilmeyen bir olgu olduğunu ve bu noktada eğitim kurumlarının neler yapması gerektiğini öne süren bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmalarında eğitim kurumlarının da bu eksikliği gidermede çok başarılı olmadığına ulaşarak, eğitim programlarının belgesel, film gibi görsel açıdan da teşvik edici yanlarının geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Eğitim kurumlarının sürdürülebilir

kalkınma ile bilinçli bir toplum olma yolunda olumlu bakış açıları yaratacağını, yapay sorun olarak nitelediği din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı gibi konuların da bu şekilde üstesinden gelinerek barış ortamının sağlanabileceğini öne sürmüştür.

Özdemir (2004), "Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim - Türkiye Örneği" isimli bildirisinde, Türkiye'nin kültürel, sosyal ve ekoloji gibi pek çok alanda zenginliğinden bahsederek, bunların korunmasında ilgili konulardaki farkındalık düzeyini artırmak için eğitimin önemli bir rolü olduğunu dile getirmiştir. Bu sebepten dolayı, eğitim programlarını bu yönde değiştiren, geliştiren ve çevre gibi farklı boyutları ilgili derslere dâhil eden pek çok ülke olduğunu, Türkiye'de de 1982 Anayasası'ndaki 56. Madde kapsamında Çevre ve Orman Bakanlığı ve UNESCO ortaklığında 1990'larda iki ayrı ortak proje ile destek çalışmalarının başlatıldığını sözüne eklemiştir. Ayrıca, bu çalışmalarda basının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının da rolü olduğunu düşenen Özdemir, çevre sorunlarında ve doğa dostu bir yaşam tarzı için halkın farkındalık düzeyini artırmasına bu kurumlarında destek olabileceklerini savunmuştur.

Keleş (2007), "Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Çevre Eğitimi Aracı Olarak Ekolojik Ayak İzinin Uygulaması ve Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezi ile fen ve teknoloji dersi öğretmen adaylarına öntest-sontest araştırma modeli ile sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık, tutum ve davranışlarında ekolojik ayak izi uygulamalarının etkisini araştırmıştır. Çalışmada iki ayrı anket ile veriler toplanılmış ve ekolojik ayak izi hesaplanan öğrencilerin bunu azaltma yolları konusundaki görüşleri alınarak, bu görüşlerin analizi çerçevesinde bulgular elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının ekolojik ayak izinin çevre eğitimi amacıyla sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık, tutum ve davranışlarında gelişmeler gözlenmiş, bu yolla da ekolojik ayak izinin uygun bir metod olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan grubun en çok gıda tüketimi ve en az da ulaşım alanında ekolojik ayak izine etkileri saptanmış ama ekolojik ayak izlerini azaltma konusunda yaşam tarzlarında değişimler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı, öğretmen adaylarının eğitim programlarında sürdürülebilir kalkınmayı anlamalarını sağlamak ve gelecekte öğrencilerinin de sürdürülebilir kalkınmayı öğrenebilmeleri adına destek vermek adına önemli bir çalışma olduğunu dile getirmiştir.

Alkış (2007), "Coğrafya Eğitiminde Yükselen Paradigma Sürdürülebilir Bir Dünya" isimli makalesinde, 2005 - 2014 yıllarının Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim On Yılı olarak ilan etmesi ile coğrafya eğitiminin bu doğrultuda istenilen bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılmasında katkılı olabileceğini hatta önemli bir role sahip olduğunu dile getirmiştir. Coğrafya dersi ile öğrenciye küresel boyutta 'birbirine bağlılık' ve 'evrensel sorumluluk' bilincinin kazandırılması sayesinde sürdürülebilir kalkınma konusunun desteklendiği çalışmada vurgulanan noktadır.

Alkış ve Öztürk (2007), "Türkiye'deki Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmeni Adayı Öğrencilerinin Sürdürülebilir Kalkınma Konusundaki Düşünceleri" başlıklı bildiride öğretmen adayı öğrencilerin ön hazırlık programlarında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik nasıl bir kavramsal bakış açısı geliştirdiklerini irdelemişlerdir. Bu araştırmada, öğretmen adayı öğrencilerin algılarını ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarını saptamak üzere hazırlanan sorular ön hazırlık sürecinde sürdürülebilir kalkınma konusunda edindikleri tecrübeler ile sürdürülebilir kalkınmayı öğretme konusundaki algılarını ölçecek şekilde hazırlanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda ise katılımcı olan tüm öğretmen adayı öğrencilerin, çevresel konulara yönelik kişisel sorumluluk bilincine sahip olduklarına fakat sürdürülebilir kalkınma açısından önemli derecede bir bilgi boşluğu hatta çoğunluğun bu kavramı bilmediğine ulaşılmıştır.

Şahin (2008), "Sürdürülebilirliğe Yönelik Yeşil Bir Müfredat Uygulaması İçin Göstergelerin İncelenmesi" başlıklı doktora tezinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Eğitim Fakültesi ögrencilerinin sürdürülebilir kalkınma konusundaki düşünceleri, sürdürülebilir yaşama dair kampüs hakkındaki görüşleri ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları ile davranışları üzerine bir çalışma yapmıştır. Ayrıca çevresel değerlerin sürdürülebilir yaşam biçimlerine davranış ve tutum yansımalarının belirleyicilerinin neler olduğu araştırılmıştır. Sürdürülebilirlik için eğitimin gelecekteki uygulayıcısı olarak ODTÜ öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutları üzerine bilgi eksikleri olduğu, araştırma ölçüm araçlarının çözümlenmesi ile varılmış bir sonuçtur. Araştırma ile ulaşılan bir diğer sonuç ise öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya karşı olumlu tutumlara ve çevreye yönelik içsel değerlere sahip olmasına

rağmen seçim yaptıkları hayat tarzlarının sürdürülebilir yaşam mantığı ile gerektiği gibi örtüşmediğidir.

1.2.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Rest (2002), "Çevre Eğitiminden Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitime – Bir Paradigmanın Değişimi" isimli makalesinde, 1970'li yıllar itibariyle yapılan sayısız konferanslar ve uluslararası etkinlikler ile çevre eğitimi konusuna önem verildiği, ancak 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında eğitime yeni bir vizyon getirilmesi ile bunun sürdürülebilir kalkınma için eğitim şeklini aldığını savunmaktadır. Böylelikle eğitimin kişisel aydınlanma ve hayat boyu öğrenme prensibi içinde değerlendirilen bir kavramdan öteye taşınarak, küresel problemlerle mücadele edebilmek için kültürel yenilikçilik olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, eğitim gerekli akademik bilgi ve teknik becerinin yanı sıra sosyal anlamda destekleyici ve güdüleyici olarak nitelendirilmektedir. Sonuç olarak yazar, çevre eğitiminin geleceği garantilemek ve sağlıklı bir gezegen için kaçınılmaz olduğunu düşünmektedir. Toplumun tümünün biyolojik çeşitliliğe karşı kişisel sorumluluk hissetmesi, bu doğrultuda yeni etik ve değerler üzerine kurulan eğitim anlayışının yerleşmiş olmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Ayrıca bunların etkili şekilde uygulanması için de nesillerarası eşitliğin, sosyal adaletin ve kültürel reformun sağlanmasının gerektiğini savunmaktadır.

Hopkins ve Mc Keown (2002), "Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim: Uluslararası Perspektif" başlıklı makalelerinde, sürdürülebilir kalkınma için eğitimin sürdürülebilirlik için cesaretlendirici olduğunu ifade etmektedirler. Sadece örgün eğitimin değil, aynı zamanda yaygın eğitiminde sürdürülebilir kalkınma için eğitim sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca çalışmada, sürdürülebilir kalkınma için eğitim; uluslararası tarihsel gelişimi ele alınarak mevcut eğitimin sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyecek şekilde yeniden uyarlanması ve halkın eğitilmesi olarak tanımlanmıştır. Bunların uygulamadaki kritik adımlar olduğu da belirtilmiştir.

Zachariou A. ve Kadji-Beltran C. (2006), katılmış oldukları Eğitim Yönetimi Konseyi Konferansı'nda (Commonwealth Council for Educational Administration and Management Conference - CCEAM) "Kıbrıs'taki İlköğretim Okullarının Sürdürülebilirliğinin Desteklenmesi ve Stratejik Liderlik" başlıklı bir bildiri yayınlamışlardır. Çalışma ile sürdürülebilirliğin okul hayatına uyarlama süreci ile okullarda vizyoner ve stratejik bir liderlik gerekliliğini savunmuşlardır. Bu bildiri ile Zachariou ve Kadji-Beltran okul yöneticilerine okulda sürdürülebilirliği cesaretlendirmeleri adına neler yapabileceklerini sunmuş ve görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli olanları şöyle sıralamışlardır:

- Yönetici yerine lider konumuna geçmeleri;
- Sürdürülebilirlik hakkında bilgi sahibi olmaları;
- Tüm okul yaşantısını sürdürülebilir yapabilecek stratejileri bilmeleri;
- Eğitim programı ve öğrenim stratejileri yeterliklerine sahip olmaları.

Okul yöneticilerinin sürdürülebilir okul için liderlik özelliklerini ön plana çıkartması konusunun üzerinde vurgu yapan araştırmacılar, ülkedeki mevcut durumu da değerlendirmişlerdir. Ülke çapında gerçekleştirilen araştırmada, anket soruları tüm ilköğretim okulu yöneticilerine uygulanmıştır. Anket ile okul yöneticilerinin sürdürülebilirlikle bağdaştırılabilecek etkinliklerdeki rollerinin, detaylı bir şekilde okul işleyişi ve çalışanlarla iletişimi hakkındaki bilgilerinin paylaşılması talep edilmiştir.

Spiropoulou, Antonakaki, Kontaxaki and Bouras (2007), "Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Konusunda İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Bilgi ve Tutumları" isimli makalede Yunan ilköğretim okulu öğretmenlerinin çevre konularındaki algılamaları ve sürdürülebilir kalkınma için eğitime karşı tutumları araştırılmıştır. Çoktan seçmeli ve açık uçlu sorularla yapılan anketlerin sonucunda, kapsamlı bilgiler elde edildiği açıklanmıştır. Araştırma analizlerinde, sürdürülebilirlik ve yenilenebilir enerji kaynakları hakkında öğretmenlerin ya yanlış algıları ya da yanlış bilgileri olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, öğretmenlerin çevre konularını okuldaki programlara yansıtmasında pek ilgili olmadıkları saptanmış ve bunun sebebi de çevresel konuları desteklemekte yeni method ve yaklaşımlara karşı farkındalık düzeylerinin az olması gösterilmiştir. Öte yandan öğretmenlerin çevresel içerikli programları derste işlemek istemeleri ama bu konuda yaşanan zorluklar olduğu araştırmanların bulgularında ortaya

çıkmıştır. Araştırmacılarda bu zorlukların üstesinden gelebilmek adına önerilerini sunmuşlardır.

Zachariou A. ve Kadji-Beltran C. (2009), yayınlamış oldukları "Kıbrıs'taki İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Konusundaki Temel Kavramlar Hakkındaki Algılayışları ve Bunun Uygulaması Hakkındaki Görüşleri" başlıklı makalede, 2005 – 2007 yıllarında Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ndeki 150 ilköğretim okulunda yürüttükleri araştırmayı sunmaktadırlar. Ulusal çapta yürütülen çalışmada sürdürülebilir okullar konusunda okul yöneticilerinin rolleri üzerine araştırma yapılmıştır. Hem nitel hem de nicel analiz ile bulgulara ulaşılan çalışmada, okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki algıları ve uygulamaları sürdürülebilir kalkınma için eğitimin sadece çevresel boyutta ve çevre eğitimi düzeyinde kaldığı saptanmıştır. Bu sebepten dolayı, lider olarak görev alan okul yöneticilerinin, sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda kariyerlerinde daha güçlü atılımlar yapmasının önemi ve daha etkili liderlik becerilerini ön plana çıkarmaları gerektiği vurgulanmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmada, "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Konusunda İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Görüşleri Nelerdir?" ana problemi çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1) İlköğretim okullarında çalışan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına yükledikleri anlamlar nelerdir?

2) İlköğretim okullarında çalışan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki uygulamaları nelerdir?

3) İlköğretim okullarında çalışan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitimin çevresel, toplumsal ve ekonomik alt bileşenlerine yönelik görüşleri ile uygulamaları hangi boyutta örtüşmektedir?

4) İlköğretim okullarında çalışan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim hakkında edindikleri bilgilerin kaynakları nelerdir?

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma ile ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki görüşlerinin ve bu doğrultuda okul içi uygulamalarının neler olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle Türkiye'deki mevcut durum hakkında bilgi sahibi de olunulacaktır. Araştırma sonunda elde edilen görüşlere bağlı olarak uygulamada varsa yaşanılan sorunların giderilmesi ve uygulamadaki boşlukların doldurulması adına öneriler getirilecektir. Ayrıca araştırma kapsamında sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda okul işleyişine yönelik alt bileşenler sunulacak ve bu bileşenlere yönelik yöneticilerin uygulamaları ile yaklaşımları aktarılacaktır. Buradan yola çıkarak eğitim etkinliklerinin sürdürülebilir olmasında ve toplumun önemli bir alt sistemi olan okullarda, sürdürülebilir kalkınmanın uygulama alanlarının ve faydalarının neler olabileceği hakkında fikirler verilecektir. Bu bağlamda, okul yöneticilerinin ilgili konunun okullarda uygulanmasında en belirleyici bileşen olarak düşünülmesi ve içinde bulunduğu sistemdeki sorunlara çözüm anahtarı olabilecek nitelikte olması sebebiyle bu çalışmanın amacı ve kapsamı ilgili önem derecesi göz önünde bulundurularak belirlenmiş, böylelikle sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda okul yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Araştırma, okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda yapmak istediklerine ışık tutacak bir rehber niteliğindedir. Okul yöneticilerinin alan konuda farkındalıklarını ve bilinç düzeylerini artırmada önemli rol oynacak ve yine bu konuda çalışan ilgili kurumlara da çalışmalarında fikir verecek niteliktedir.

Bu çalışmada ortaya konulan bir başka önemli nokta ise okul yöneticilerinin başlatmış olduğu girişimlerin sunulmasıdır. Okulun lideri konumundaki bireylerin, uygulama esnasında aksayan yanlara yönelik girişimlerine, yeni ne katkıları olduğuna ve hangi anlamda desteğe ihtiyaçları olduğuna dair görüşlerinin sunulması eğitim sisteminin

sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramının Türkiye'de yeni bir yaklaşım olması sebebiyle de araştırma ile sunulan görüşler yine eğitim sisteminde yol gösterici niteliktedir. Ayrıca, yeni bir yaklaşım olması sebebiyle de ülkemizde henüz çok detaylı işlenilmemiş bir maden cevheri konumundadır.

1.5. SAYILTILAR

Bu çalışmada;

- kontrol altına alınamayan değişkenler, çalışma grubunu eşit şekilde etkilemiştir,
- kullanılan görüşme formunun kapsam geçerliğinde alınan uzman kanıları yeterlidir.

1.6. SINIRLILIKLAR

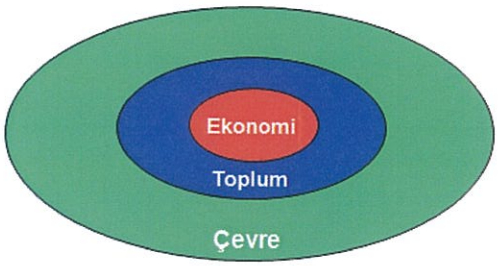
Bu çalışma;

- Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilköğretim okulları
- Türkiye'de yürütülen sürdürülebilir kalkınma için eğitim konulu projelerde görev alan 46 okul yöneticisi
- 2009 – 2010 öğretim yılı
- görüşmeler yoluyla toplanan veriler ile sınırlıdır.

1.7. TANIMLAR

Okul yöneticisi: Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarında çalışan okul müdürü, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcıları.

Sürdürülebilir kalkınma: "Ekonomik faaliyetler, toplum tarafından gerçekleştirilir. Topluma yaşama mekânı oluşturan da çevredir (Uras ve Acar, 2008)." Şekil 2.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim: Beslenme, enerji ve su tasarrufu, ulaşım, okul binası ve bahçesi, katılımcılık, geri dönüşüm ve atık, işbirliği, liderlik ve eğitim programı bileşenlerinin okullardaki gerçekleştirilme düzeyi.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın nasıl yapıldığını açıklamak üzere araştırma modeline, araştırmanın çalışma grubuna, verilerin toplanmasına, çözümlenmesine ve yorumlanmasındaki yöntemlerin detaylarına yer verilmiştir.

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, tarama modeli ile desenlenmiştir. Yakın geçmişten günümüze var olan farklı okul yöneticilerinin görüşlerinin olduğu gibi tanımlanması amaçladığından tarama modeli kullanılmıştır.

"Tarama Modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2006)."

2.2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmadaki problem ve alt problemlere yanıt aramak üzere, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarından ve Türkiye'de yürütülen sürdürülebilir kalkınma için eğitim konulu projelerde görev almış 46 okul yöneticisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Bu çalışma grubunun seçilmesinde, verilere ulaşma konusunda araştırmacıya daha güvenilir veriler sağlayacağının düşünülmesi önemli rol oynamıştır. Bu sebepten dolayı da araştırmanın problem durumunda da bahsedilen ve Türkiye'de hâlihazırda yürütülen sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki iki projede de görev alan okul yöneticilerinden çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu okul yöneticileri, projelerde MEB görevlendirilmesi ve resmi olur ile çalışmalar yürüttükleri için araştırma kapsamında bilgilerine başvururken ayrıca bir izin alma süreci gerekli görülmemiştir.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin kişisel özellikleri Tablo 1'de, görevli oldukları okulların özellikleri ise Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Kişisel Özellikleri

		Cinsiyet (%)		Hizmet Yılı (%)		
	N	Kadın	Erkek	0 - 5	6 - 10	11 - ...
Katılımcılar	46	35	65	9	35	56

Tablo 1'de sunulduğu üzere, araştırmaya katılan 46 ilköğretim okulu yöneticisinin %35'i kadın, %65'i erkektir. Çalışma grubunun %9'unun 0 ile 5 yılları arasında, %35'inin 6 ile 10 yılları arasında ve %56'sının ise 11 ve üzeri kıdem yılı tecrübesi vardır.

Tablo 2. Çalışma Grubunun Okullarının Özellikleri

		İl / İlçe (%)	
	N	Merkez	İlçe
Katılımcılar	46	57	43

Araştırmaya katılan ilköğretim okul yöneticilerinin çalıştıkları okulların il – ilçe dağılımı ayrıca toplanan bilgiler arasındadır. Çalışma grubunda bulunan okul yöneticilerinin tümü Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarında görevlidir. Tablo 2'de sunulduğu üzere, görüşü alınan 46 yöneticinin %57'si il merkezinde, %43'ü de ilçede bulunan okullarda görev yapmaktadır.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın alt problemlerine yönelik cevaplar bulmak adına araştırmacı tarafından yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Briggs (1986), görüşmenin sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmakta ve bu durumunun, görüşme yönteminin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir

(akt: Yıldırım ve Şimşek, 2005). Görüşme formu yaklaşımı, Yıldırım ve Şimşek (2005) tarafından görüşme sırasında irdelenecek sorular veya konular listesi olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgilere ve ilgili alan yazına dayanılarak hazırlanan ve bu araştırmada kullanılan görüşme formunda 19 yapılandırılmış açık uçlu soru bulunmaktadır.

Araştırmada, bu sorulara verilen cevaplar ile okul yöneticilerinin görüşleri ele alınmış ve nitel araştırma teknikleri kapsamında bu cevapların betimsel analizi yapılarak çözümlenmiştir. "Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir, daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkarılan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında bulunabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu kapsamda, veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve çalışma grubuna bu sorular ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Söz konusu görüşmeler neticesinde elde edilen veriler düz yazı halinde alt alta yerleştirilerek kodlamaları yapılmış ve ardından bu kodlamalara ait ortak temalar altında birleştirilerek betimsel analizi yapılmıştır.

Alan yazındaki kuramlar, araştırmacının konu hakkındaki tecrübeleri ile birleştirilerek bir konu listesi yapılmış ve ilgili form bunun üzerine desenlenmiştir. Görüşme formu, kapsam ve görüş geçerliği açısından 3 uzman tarafından onay sürecini olumlu şekilde tamamlamıştır. Söz konusu onay, eğitim bilimleri alanında uzman bir öğretim üyesi ve aynı anda eğitim bilimleri alanında uzmanlığı ile sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda çalışmaları olan iki öğretim elemanı tarafından verilmiştir.

İlgili görüşme formu geçerliğinin onayı ardından, alanda uygulama denemesi için iki okul yöneticisi ile birebir görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler esnasında okul

yöneticileri tarafından anlaşılma güçlüğü çekilen veya tekrar niteliğindeki sorular saptanmış ve bu deneme görüşmesinin tamamlanmasının ardından yeniden yapılandırılmıştır.

Sorulara son şekli verildikten sonra da araştırma başlatılmış ve 46 tane okul yöneticisine uygulama yapılmıştır. İlgili formlar kayıt altına alınarak saklanmaktadır.

Görüşme formu hazırlanırken izlenilen aşamalar şu şekildedir:

1) Sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeni; çevre, toplum ve ekonomi konumu Şekil 2'deki haliyle ele alınmıştır.
2) Her bir sürdürülebilir kalkınma bileşeni için araştırmacının deneyimlerine dayanılarak dokuz tane sürdürülebilir kalkınma için eğitim alt bileşeni belirlenmiş ve sorular bunları içerecek şekilde hazırlanmıştır.
    a. Geri dönüşüm ve atık
    b. Eğitim programı
    c. Beslenme
    d. Ulaşım
    e. Okul binası ve bahçesi
    f. Katılımcılık
    g. İşbirliği
    h. Liderlik
    i. Enerji ve su tasarrufu
3) Araştırmanın alt problemlerine yönelik sorular geliştirilmiştir.
4) Her bir soruda, okul yöneticisinin girişimleri ve öncüsü olduğu uygulama ile fikirleri hakkında bilgi alınması amaçlanmıştır. Bunun sebebi, okul yöneticisinin hem görevi itibariyle hem de sürdürülebilir kalkınma için eğitimin alt bileşenlerinden biri olan liderliğin ne kadar ve hangi boyutta yerine getirmekte olduğunun öğrenilmesinin amaçlanmasıdır.
5) Soruların cevaplarından elde edilecek bulgular, yukarıda bahsedilen sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşenin hangi alt boyutunun kapsamında olduğu, bulguların yorumlanması aşamasında işlenmiştir. Bazı veriler, uygulamanın aynı anda birkaç sürdürülebilir kalkınmanın alt bileşeninde birleşebilirken, bir

başkası sadece bir alt bileşen çerçevesinde yapılmış olabilmektedir. Bu sebepten dolayı, sorular hazırlanırken her bir madde herhangi bir sürdürülebilir kalkınma alt bileşeni ile ilişkilendirilmeden sorulmaktadır.

6) Sorular, yapılandırılmış olarak desenlenmiştir. Okul yöneticilerin görüşlerinin derinlemesine incelenebilmesi adına vereceği cevapların daha sonraki aşaması için yönlendirme soruları da bulunmaktadır.
7) Konu ile ilgili alan taraması, araştırmanın her aşamasında yapıldığı gibi, söz konusu görüşme formu için de gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin dokuz alt bileşeni de bu alan taraması doğrultusunda kategorilendirilmiştir.
8) Soruların hazırlanmasının ardından, ilgili konuda uzmanlardan kapsam ve görüş geçerliği için onay alınmıştır.
9) Son olarak, görüşme formunun oluşturulmasının ardından, katılımcılara yönelik uygulamaya geçmeden özdeş bir bireye, sesli okuma tekniği ile okutulmuştur. Buradan çıkan öneriler hayata geçirilerek formun nihai hali oluşturulmuş ve deneme çalışmasının ardından çalışma grubuna uygulanmıştır.
10) Görüşme formları okul yöneticilerine dağıtılmadan önce, kısa bir ön bilgilendirme ile araştırmanın amacı aktarılmıştır. Yanıtlamaya başlamadan önce de 5 dakika süre ile bir ön inceleme yapmaları istenmiştir. Daha sonra çalışma için gönüllü olanlarla görüşmeye devam edilmiştir. Söz konusu sorulara ilişkin görüşmeler ortalama 30 dakika sürmüştür.

2.4 VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Görüşme formlarından elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz, eldeki verilerin daha önceden belirlenmiş olan konulara göre özetlenerek, yorumlanmasıdır. Bu analizde amaç, elde edilen bulguları düzenleyip ardından yorumlayarak ortaya koymaktır. Analiz birimi olarak 'cümle ya da paragraf' alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu araştırmada elde edilen veriler önce objektif olarak yorumlanarak kendi kategorileri altında betimlenmiş, daha sonra da mevcut yapıdaki ilişkileri saptanarak üzerinden yorumlamalar yapılmıştır.

Betimsel analiz aşamasında, görüşme yapılan 46 okul yöneticisinin cevaplama yaptığı görüşme formları kodlandıktan sonra verilen yanıtlar kategoriler altında toplanarak frekans değerleri ve yüzdeleri saptanmıştır. Araştırmanın ilgili bölümlerinde bu frekans değerleri ve yüzdeler ilişkilere ve sürecin ipuçlarına dair fikir vermektedir. Görüşme formlarından betimsel analiz tekniği ile elde edilen bulgular ana problem ve alt problemlerle ilişkilendirilerek bir sonraki bölüm de sunulmaktadır.

3. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmaya katılan okul yöneticilerinin görüşme formuna verdiği cevaplara ilişkin bilgilere ve alt problemlerin sıralanışına bağlı olarak elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırma alt problemlerinin her biri için ayrı bir bölümde irdelenen bulgular ve yorumlar bölümünde sürdürülebilir kalkınma kavramının üç bileşenleri; çevre, ekonomi ve toplum çerçevesi içerisinde yorumlandığı ve atıfta bulunulduğu gözlemlenebilir.

3.1. BİRİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın birinci alt problemi "Okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına yükledikleri anlamlar nelerdir?" biçiminde ifade edilmiştir. Bu alt probleme ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri Tablo 3'teki şekilde analiz edilmiştir.

Tablo 3. Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin tanımı

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Sürdürülebilirlik, kalkınma ve eğitim	31	67
Sürekli eğitim	12	26
Çevre konusunda farkındalık yaratılması ve bilinçlendirilmesi	7	15
Kalıcı yeni değer ve davranış biçimlerinin geliştirilmesi	2	4
Toplumdaki tüm bireylerin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi	2	4

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına okul yöneticilerinin yüklemiş oldukları anlamlar Tablo 3'te sunulmuş olduğu üzere, çalışma grubunun %67'si için sürdürülebilirlik, kalkınma ve eğitim anlamına, %26'sı için sürekli eğitim anlamına, %15'i için çevre konusunda farkındalık yaratılması ve bilinçlendirilmesi, %4'ü için kalıcı yeni değer ve davranış biçimlerinin geliştirilmesi ve diğer %4'ü için de toplumdaki tüm bireylerin bilgilendirilmesi ile eğitilmesi anlamına geldiği görüşme formuna verilen cevaplar doğrultusunda kodlanmıştır.

Bu bağlamda, çalışma grubu kapsamındaki okul yöneticilerinin %67'sine göre sürdürülebilir kalkınma için eğitim Brundtland Raporu'nun ikinci bölümünde yer alan ve Görmez'in (2003) tanımı doğrultusunda "Günümüzün ihtiyaçlarının gerektirdiği kalkınmanın, gelecek kuşakların gereksinmelerini karşılama kabiliyetlerini ortadan kaldırmayacak şekilde gerçekleşmesi (akt: Keleş, 2007)" adına verilen eğitim faaliyetleri şeklinde ifade edilmiştir. Bu noktada okul yöneticileri, hem çevresel, toplumsal ve ekonomik olarak kalkınmanın hem de sürekli bir kalkınmanın var olması ile birlikte bu konudaki eğitim etkinliklerini devam ettirmek şeklinde görüş bildirmişlerdir. Aslında bu sürekliliğe paralel olarak %26'lık bir kısım sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramını sadece sürekli eğitim faaliyeti yapılması anlamına geldiğini düşünmektedir. "Sürdürülebilir kalkınmayı öğrenmek, herkes için iyi bir gelecek ana fikrinden yola çıkarak örgün ve yaygın eğitimlerle hayat boyu olan bir süreçtir (Heideveld, t.y., s. 35)"

Tablo 3'te yer alan 'çevre konusunda farkındalık yaratmak ve bilinç oluşturmak' üzere sürdürülebilir kalkınma için eğitim tanımı yapan %15 kadar okul yöneticisi, bu hali ile sürdürülebilir kalkınmanın alt bileşenlerinden sadece birini ele alarak tanım yapmıştır. Bilinçlendirmek ve farkındalık yaratmak istenilen konular ise genellikle yenilenebilir enerji kaynakları ve tüketim alışkanlıkları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu %15'lik kısımın içerisinden bir okul yöneticisi ekolojik ayak izi konusunda bilgilendirme yapılması ile farkındalık düzeyinin artırabileceğini belirtmiştir.

Ekolojik ayak izi, insanların dünya üzerinde ekolojik olarak bıraktığı olumsuz etkileri sayısal olarak ölçebilen bir çevre eğitimi aracıdır. William Rees tarafından 1990'ların başında organizmaların sayısı başına taşıma kapasitesi fikrinin insanlara da uyarlanabilir olması düşüncesinden yola çıkarak geliştirilmiştir. Dünya taşıma kapasitesi, bir nüfusla bu nüfusun üzerinde yaşadığı ve yaşamını devam edebilmesi için bağlı olduğu doğal çevre arasındaki ilişkiye karşılık gelmektedir (Keleş, 2007).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramını iki ayrı %4'lük kısımın bir tarafı 'toplumun tüm bireylerinin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi' olarak tanımlarken diğer tarafı 'kalıcı yeni değer ve davranış biçimlerinin geliştirilmesi' olarak ifade etmiştir. Bu

kalıcılığın ise sürekli takibinin yapılması gerekliliğine bir okul yöneticisi tarafından dikkat çekilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, "çevre koruma veya politik eşitsizlik gibi sürdürülebilir kalkınmanın bir boyutu veya belli bir konuda öncelik belirlemek değil sürdürülebilirliği öğrenmektir. Başarılı olunmasının sonuçları, öğrenenleri sürdürülebilirlik adına hareket eden aktörler haline getirmesidir" (Pigozzi, 2010). Okul yöneticilerinin bir tanesi görüşme formunda bu soruya 'doğru yol' olarak cevap vermiştir.

Okul yöneticileri, sürdürülebilir kalkınma için eğitimi, büyük oranda sürdürülebilir kalkınmanın kavramsal tanımı ile ilişkilendirerek bunun eğitime yansıtılması olarak sunmuşlardır.

3.2. İKİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın ikinci alt problemi "İlköğretim okullarında çalışan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki uygulamaları nelerdir?" olarak ifade edilmiştir. Bu alt probleme ilişkin elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıdaki tablolarda ilgili alt bileşen başlıkları altında sunulmuştur.

Geri Dönüşüm ve Atık

Tablo 4. Okulda geri dönüşüm ve atık konusundaki uygulamalar

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Atık kağıt toplama	35	76
Atık pil toplama	30	65
Ortaklarla birlikte bilgilendirme etkinlikleri ve kampanyalar yürütme	27	59
Atık şişe toplama	18	39
Atıklardan öğrencilerle el becerilerini geliştirecek etkinlikler yapma	9	20
Diğer atık değerlendirme tekniklerini kullanma	6	13
Herhangi özel bir şey yapılmıyor	2	4

Tablo 4'te sunulduğu üzere okulda geri dönüşüm ve atık konusundaki uygulamalara ilişkin sorulan sorulara yönelik çalışma grubuna dâhil olan okul yöneticilerinin %76'sı atık kağıtları toplamakta, %65'i atık pilleri toplamakta, % 59'u ortaklarla birlikte bilgilendirme etkinlikleri ve kampanyalar yürütmekte, %39'u atık şişe toplamakta, %20'si atıklardan öğrencilerle el becerilerini geliştirecek etkinlikler yapmakta, %13'ü diğer atıkları değerlendirme teknikleri gerçekleştirmekte ve %4'ü konuyla ilgili olarak herhangi özel birşey yapmamaktadır.

Tablo 4'te sürdürülebilir kalkınma için eğitimin alt bileşenlerinden biri olan geri dönüşüm ve atık ele alınmıştır. Bu doğrultuda, çalışma grubuna dâhil olan 46 okul yöneticisinden %76'sı okullarında kağıt atığı, %65'i atık pil, %39'u da şişe atığı toplamaktadırlar. Bu okullardan bir tanesinde atık kâğıtlar satılmakta, bir tanesinde de atık şişeler kantin tarafından bertarafa gönderilmektedir. Ömrünü doldurmuş pilleri toplayan okulların bazılarında ise okul dışındaki ve civar okullardaki pillerde bu okulda biriktirilmektedir. Böylece, miktarı fazla olduğunda toplatılmasının daha rahat olduğu ve çevredekilerin bunları biriktirecek yer bulamamalarına çözüm getirilmiş olduğu belirtilmiştir. %59 kadar okul yöneticisi ise bilgilendirme etkinlikleri ve yürüttükleri kampanyalar ile görünürlük ve bilinç artırma adına faaliyetler yapmaktadır. Bu etkinliklere örnekler şöyledir; ödüllü yarışmalar yapmak, bilgilendirme afişleri hazırlamak, yurtdışındaki okullarla ortak projeler geliştirmek ve iletişim halinde kalarak karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmek. Bir okulda ise tek tarafı kullanılmış kağıtların diğer tarafları da kullanılması adına müsvette kutusuna kaldırılıyor ve test kitaplarını başkaları da kullanabilsin diye üzerlerine çözümleri yazılmıyor. Bu okul yöneticisinin ifadesine göre, çözümleri üzerine karalanmayan test kitapları o yol sonunda köy okullarına iletilmektedir. Okullarda çoğunlukla yürütülen bir başka kampanya ise Ataşehir Belediyesi'nin başlatmış olduğu plastik şişe kapağı ve damacana kapaklarının toplanmasıdır. Bu şekilde, 250 kilo toplanan kapaklar ile bir engelli tekerlekli sandalye hediyesi alınabilmektedir. Çalışma grubuna dâhil olan bir yönetici kendi okullarında engelli bir öğrenci için bu kampanyaya katılımı önemsediklerini belirtmiştir.

Bunun gibi atık toplama ve bertaraf etme adına okul olarak çalışmalar yapmanın yanı sıra okulda bir de öğrencilerin el becerilerinin gelişmesi için toplanan atıklardan birşeyler üretilmesi etkinlikleri yapılmaktadır. Bu şekilde etkinlik yapan %20 okul yöneticisinin bazıları bu şekilde kendi atık kutularını meydana getirirken, diğerleri atıklardan oyuncak, kitaplık, kolye ve bileklik gibi eşyalar üretebiliyor.

Bir başka değerlendirilen atık ise yağlar ve yiyecek artıkları. Çalışma grubunun %13'ünün bazıları atık yağları toplarken, bir okulda da öğrencilerin beslenme dersinde yedikleri meyvelerden arta kalanları kompostlaştırmak için okul bahçelerine gömdükleri ifade edilmiştir. "Kompost, organik atıkların ayrışması sonucu toprak benzeri bir maddeye dönüşmesi olarak tanımlanabilir. Kompostlaştırma ise organik atıkların biyolojik olarak parçalanabilen kısmının geri kazanılması ve yeniden değerlendirilmesidir. Kompostlaştırma ile toprak iyileştirici özelliği ve gübre değeri yüksek olan bir ürün elde edilir. (Akkoyun, Satırlı, Özdemir ve Çelebi, t.y.)" Bunların dışında kalan %4'lük kısım ise geri dönüşüm ve atıklarla ilgili herhangi bir özel uygulama yapmadıklarını dile getirmişlerdir.

Enerji ve Su Tasarrufu

Tablo 5. Okulda enerji ve su kullanımındaki uygulamalar

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Bilgilendirme yapılması	29	63
Tasarruf amaçlı sistemlerin kurulması	26	57
Bilinçlendirme için etkinlikler yapılması	17	37
Özel bir uygulama yok	16	35

Çalışma grubundaki okul yöneticilerine enerji ve su kullanımındaki uygulamalarına ilişkin yöneltilen sorulara ilişkin cevaplar Tablo 5'te sunulmuştur. Buna göre yöneticilerinin %63'ünün okullarında bilgilendirme yapılıyor, %57'sinin okullarında eskimiş ve yıpranmış su, enerji, ısınma ve aydınlatma sistemleri tasarruf amaçlı sistemler ile değişitirilmiş, %37'si bilinçlendirme için etkinlikler yapmakta, %35'i ise herhangi özel bir uygulama yapmamaktadır.

Tablo 5'te enerji ve su kullanımına ilişkin çalışma grubu katılımcılarının okullarında yapılanlar sunulmuştur. Buna göre, %63'ü okullarında konuyla ilgili bilgilendirme yapıyor. Bu bilgilendirmeleri, derslerde yardımcı kaynaklarla ve özel seminerlerin düzenlenmesinin yanı sıra asılan afişler ve sensörlü olmayan elektrik düğmeleri ile su musluklarının yanına 'gereksizse kapatılması' ve elektronik eşyaları bekleme konumunda bekletmemeleri konusundaki uyarı yazılarıyla desteklemektedirler. Ayrıca bazı okullarda öğrencilerden oluşan 'Ekotim' gibi isimli gruplar kurularak arkadaşlarını bilgilendirme konusunda çalışmalar yürütülmektedir. Tasarruf amaçlı sistemlerin kurulması okullarda görülen başka bir uygulamadır. %57 oranında okul yöneticisi su, elektrik, aydınlatma, ısınma, bahçe çeşmeleri ve ana kontrol sistemlerine tasarruf yapmak adına yeni gelişmiş sistemler takılmasında ön ayak olmuş ve haftalık sayaç, aylık fatura karşılaştırmaları ile tasarruflu kullanımların takiplerini yapmışlardır. Bunlara ek olarak bina yalıtımı, camların çift cama dönüştürülmesi ve gereksiz bir şekilde aynı bölgedeki lambaların hepsinin aynı anda yanmasının önüne geçilmesi gibi tasarruf çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Okul yöneticilerinin %35'i ise bu konuda herhangi özel bir uygulama yapmamaktadır. Bunun gerekçesi olarak, lamba ve musluklarda dakika ayarlı özel tasarruf sistemleri kurulması istenmesine rağmen bütçe yetersizliği ileri sürülmüştür.

Ulaşım

Tablo 6. Okuldaki bireylerin (öğretmen, öğrenci ve çalışanların) ulaşımları

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Toplu taşıma ile	33	72
Araba ile	27	59
Yürüyerek	20	43
Özel herhangi bir bilgilendirme yapılmıyor	15	33
Sürdürülebilir ulaşım için girişimlerde bulunulmuş	5	11
Sürdürülebilir ulaşım hakkında bilgilendirme yapılıyor	3	7

Çalışma grubundaki okul yöneticilerinin ifadelerine göre öğrenci, öğretmen ve çalışanların okula ulaşımları ile ilgili bulgular Tablo 6'da sunulmuştur. Buna göre,

okula toplu taşıma ile ulaşanlar %72'dir. Bu kesim çoğunlukla okul servisleri gibi toplu taşıma araçlarını kullanmaktadır. Ayrıca, taşımalı eğitim sisteminde olan okullarda öğrenciler ayarlanan özel servislerle okula taşınmaktadır.

Bununla birlikte, okullara özel araçlarla ulaşım sağlayanlar %59'dur. Ancak, birkaç okulda öğretmenler kendi aralarında anlaşarak bir öğretmenin, öğrencilerde bir velinin arabası ile ulaşımlarını sağlamaktadırlar. %43'ü okulların yakın mesafelerinde olmaları sebebiyle okullara yürüyerek ulaşmaktadır. Bir okul yöneticimiz e-okul kayıt sistemi ile adresler baz alınarak yakın yerlerde ikamet eden öğrencilerin okullarda olmasının buna olanak sağladığından bahsetmiştir.

Bunların yanı sıra, okul yöneticilerine özel olarak sürdürülebilir ulaşımla ilgili okulları adına bir girişimde bulunup bulunmadıkları sorulmuştur. %33 oranında okul yöneticisi, herhangi bir sıkıntı yaşanmadığından veya okulların öğretmen ve öğrencilerin evlerine yakın bir konumda olmasından dolayı sürdürülebilir ulaşım hakkında özel girişimde bulunmadıklarını ifade etmiştir. %11 oranında okul yöneticisi ise sürdürülebilir ulaşım için yaptıklarını şu şekilde sıralamaktadır: okul içine öğretmenlerin özel arabalarını park etmelerini yasaklayarak toplu taşımaya yönlendirmek, okul bölgesinde toplu taşıma olmadığı için belediye ve dolmuşçular kooperatifi ile görüşmeler yapılarak toplu taşıma ayarlanması sağlamak gibi. Bir başka okul yöneticisi ise toplu taşıma olmadığı için öğle arasında evi uzak olan öğrencilerin zorluk çekmesi sebebiyle Millî Eğitim Bakanlığı'na öğle aralarının kaldırılmasını resmi başvuruda bulunarak talep etmiştir ancak bu kabul edilmemiştir. Ardından belediyeye toplu taşıma başvurusu yapılarak, soruna başka bir çözüm bulunmuştur. Bu doğrultuda, %7 oranında yönetici ise okullara kişisel arabalarla tek başına gelinmesi yerine okula ulaşımda toplu taşımalara özendirecek bilgilendirmelerde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Beslenme

Tablo 7. Okuldaki bireylerin (öğretmen, öğrenci ve çalışanların) beslenmeleri

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Kantin ve yemekhane denetimi yapılıyor	35	76
Evden getirme veya eve gitme şeklinde besleniyorlar	35	76
Sağlıksız ürünler satılıyor	24	52
Kantin var	21	46
Sağlıklı ürünler satılıyor	20	43
Kantin ve yemekhane yok	16	35
Sağlıksız ürünler hakkında bilgilendirme yapılıyor	8	17
Yemekhane var	6	13
Taşımalı öğrencilere yemek dağıtımı yapılıyor	6	13

Tablo 7'de sunulduğu üzere çalışma grubunun, %76'sı okullarında bulunan kantin ve yemekhanenin denetiminin yapıldığından bahsetmiştir. Söz konusu denetimler, okul yöneticisi tarafından yapıldığı gibi beslenme klubü görevlisi veya nöbetçi öğretmenler, veliler, okul aile birlikleri, İl Sağlık Müdürlüğü, satın alma komisyonu gibi farklı komisyonlar ve Tarım İl Müdürlüğü'nden eğitim alan öğrenciler tarafından yapılabilmektedir. Yaş olarak daha küçük sınıflar için evden getirdikleri beslenme çantaları öğretmenleri tarafından kontrol ediliyor ve bazı okullarda gıda mühendisi ile yönetici ortaklığında oluşturulan listeler velilere önceden veriliyor. Bu denetimlerin aralıkları ise sık sık, haftalık ve aylık şeklinde. Ardından raporlama yaparak arşivleme yapan okullarda mevcuttur. Bunların yanı sıra, civar bakkallardan beslenen öğrencilerin gıdaları içinde ilgili denetimi yapmaya çalışna bazı okul yöneticileri var ancak bakkalı sağlıksız gıdaların satımını durdurmalarını söylemelerine karşın bir yaptırımları olmadığı için yetersiz kalındığını dile getirmektedirler. Bu anlamda pek etkili olunamadığını ve bilinçlendirmede bulunarak bu konunun hassasiyetine vurgu yapılabileceği eklenmiştir.

Aynı şekilde %76 oranında; okullardaki öğretmenler, öğrenciler ve çalışanlar ya evden yemek getirmekte ya da ihtiyaçlarını gidermek için evlerine gitmektedirler. Çoğunlukla

kantin ve yemekhane olmadığı için bu şekilde yapıldığı dile getirilmektedir. Bir okulda da öğretmenler dönüşümlü olarak yemek yapıp getirip, tenefüslerde meslektaşlarına ikramda bulunmaktadırlar.

%52'lik bir kısım okulda satılan sağlıksız ürünlerden şikâyet etmektedir. Uyarılarda bulunsalar dahi kantin sahibinin daha iyi kazanç sağladığı için cips ve gazlı içecekler sattığı dile getirilmektedir. Buna karşın, bir okulda uygulanan tane meyve satışının da işe yaramadığı belirtilmiştir. Hazır yiyeceklerin sağlığa zararlı olması sebebiyle devlet tarafından bir yasaklama ve yaptırım getirilmesi, bir yönetici tarafından savunulmaktadır. Ayrıca, bir yönetici de kantinde satılan ürünlerin dışarıya göre daha fazla bir fiyatla satıldığından şikâyet etmektedir.

Çalışma grubunun %46'sının okullarının kantin bulunmakta, %13'ünde de yemekhane bulunmaktadır. Bir okulda yemekhane sadece anaokulu sınıfı öğrencilerine servis vermektedir. %35'inde ise ne kantin ne de yemekhane bulunmamaktadır. Mevcut kantinlerden bazıları öğretmen ve öğrencilerin işlettiği kâr amacı gütmeyen kooperatifler olarak nitelendirilirken, bunun da pek yeterli olmadığı dile getirilmiştir.

Taşımalı okul sistemi ile çalışan okullarda, öğrencilere özel yemek getirilmektedir. Bu şekilde olan okullar, çalışma grubunun %13'ünü oluşturmaktadır.

Çalışma grubuna katılan yöneticilerin %43'ünün okullarında sağlıklı ürünlerle beslenildiği dile getirilmiş; bunun da kantin sahibinin ısrar ve direnişlerine rağmen öğretmenler kurulunun belirlediği listeye göre sağlıksız ürünlerin kantinde satımının yasaklanmasından, öğretmenlerin öğrencileri düzenli şekilde denetiminden geçirmesinden gibi sebeplerin sonucunda olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca sağlıklı olması açısından belirli şartlarla, dışarıdan anlaşılan firmalarla veya köydeki öğrenci velilerine yemek yaptıran okullar da mevcuttur. Bir okul yöneticisinin bu konudaki girişimi ise okula küçük bir mutfak yaptırmak şeklindedir. Böylelikle, hem dengeli hem de sağlıklı beslendiklerini dile getirmiştir. Bu doğrultuda bir okul 'Beyaz Bayrak' için Sağlık Bakanlığı'na başvuru yapmıştır.

Beyaz Bayrak, Sağlık Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı ortaklığında 2007 yılından bu yana yürütülmektedir. Okulların bulundukları konumun hijyen ve temizlik açısından resmi olarak belirlenen kriterleri karşılaması ile karşılığında verilen sertifika ödülüdür. 'Okul Sağlığı Denetim Formu'nda yer alan ilgili kriterlerin 100 puan üzerinden 90 ve üzeri alanlar ilgili sertifikaya okul olarak sahip olabiliyorlar (Millî Eğitim Bakanlığı, 2010).

Bu çerçevede, Sağlık Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı işbirliği içerisinde yürütülen bir diğer projede 'Beslenme Dostu Okul Projesi'dir. Bu proje ile amaçlanan "okulların sağlıklı beslenme ve hareketli yaşam koşullarına teşvik edilmesi, okullarda sağlıklı beslenme, obezitenin önlenmesi ve hareketli yaşam konularında duyarlılığın arttırılması ve bu konuda yapılan iyi uygulamaların desteklenmesi ile okul sağlığının daha iyi düzeylere çıkarılması hedeflenmektedir" (Sağlık Bakanlığı, 2010).

Ayrıca, destekleyici olması adına sağlıksız ürünler hakkında bilgilendirme yapan %17'lik bir kesim yönetici de bulunmaktadır. Bu okullarda öğretmenlere, öğrencilere ve çalışanlara bilgilendirme yapılmaktadır ancak birkaç yöneticiden gelen öneriye göre öğretmen ve velilerin hatta kantin sahibinin konuyla ilgili olarak daha çok bilinçlendirilmesine ihtiyaç olduğu şeklindedir. Özellikle, okula kahvaltı yapmadan gelen öğrencilerin ailelerinin bilinçlendirilmesinin ve rehberlik derslerinde konuya yer verilmesinin çok iyi olacağını savunan okul yöneticileri bulunmaktadır.

Okul Binası ve Bahçesi

Tablo 8. Okul binası ve bahçesi

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Uygun olmayan şartlar var	44	96
Yeterli olmayan şartlar var	33	72
Uygun	27	59

Okul binası ile bahçesi hakkında okul yöneticilerine yönetilen sorulara yönelik cevaplar Tablo 8'de sunulmuştur. Bu doğrultuda, çalışma grubunun %96'sı hiçbir şekilde uygun

olmayan şartlardan, %72'si yeterli olmayan şartlardan ve %59'u uygun olan şartlardan bahsetmiştir.

Uygun olmayan şartlardan bahseden %96'lık kesimin şikâyetleri şu şekilde ifade edilebilir; rahat ve uygun olmayan öğretmen odaları, okul bahçesi ve bina içerisi, binaların yetersizliği, kalabalık sınıf mevcutlarına ve engelli öğrencilere yönelik olmadığı, bahçelerin küçük olmasının yanı sıra arzulanan yeşillik yerine asfaltla kaplı olması ve öğrenciler için daha fazla etkinlik alanı ile malzemelerin eksikliği gibi. Bir okulda ise bahçe demirlerinin kopuk ve tehlikeli olduğunu, ancak yöneticinin bu durum için girişimlerine cevap bulamadığı ve öğrencilerin bu tehlikeli yerlerde vakit geçirdiği dile getirilmiştir. Okulla ilgili düzenlemelerin kendi imkânlarıyla yapılamadığından bahseden okul yöneticilerinin bazıları, devlet kaynağına bağlı olmaları sebebiyle maddi olanaksızlar yaşandığını ve okulun fiziki donanımlarına devlet standardı konması gerektiğini düşünürken, iki tanesinin okullarının tarihi eser statüsünde olması sebebiyle herhangi bir düzenlemenin yapılamamasından şikayet etmişlerdir. Binaların genel tasarımlarıyla ilgili olarak rahatlıktan ve uygunluktan uzak olduğu genel olarak dile getirilen bir görüştür. Örneğin, YİBO'ların birinde halen yatakhanelerin koğuş sisteminde olması ve bunların oda sistemine dönüştürülmesi için Millî Eğitim Bakanlığı'na resmi yazıların yazıldığı dile getirilmiştir. Bina yapısının uygunsuz tasarımına bir diğer örnekte, yemekhane ve mutfakta pişen yemeğin kokusunun okul binasına ve dersliklere doluyor olması. Okul yöneticisi, bu konuyla ilgili rahatsızlığını dile getirmiş ancak herhangi bir çözüm geliştiremediğinden bahsetmiştir. Bir okul yöneticisinin idealindeki okul ise şöyle tanımlanmaktadır; öğrencilerin oturduğu sıralarda minder olan, genel yapısı doğadan uzak olmayan, sınıfında saksı, bahçesinde sera ve hayvanların bakıldığı bir bölüm olan ve doğal aydınlatmanın yeterli olduğu bir okul.

Şartları yeterli bulmayan %72'lik kesim açısından, okullarında eksik kalan ve gidermeye çalıştıkları bölümler; öğrencilerin spor, sanat gibi konularda çalışabilecek mekanlarının noksanlığı ve labratuvar ile atölyelerin malzeme bakımından imkânlarının kısıtlı olmasıdır. Mevcut alanların ise yeterli olduğu, ancak aydınlatma ve konfor açısından öğretmenleri ve öğrencileri olumsuz etkilemekte olduğu bazı noktalar

üzerinde durulmaktadır. İki okulda ise öğrencilerin gereksinim duyduğu spor alanı için çözüm, yakın yerlerde bulunan il resmi kurumlarına ait spor sahalarını kullanmak olmuştur. Bir okul yöneticisi ise döner sermaye amaçlı ileriye dönük bir halı saha yaptırmayı düşündüklerini dile getirmiştir.

Bazı okul yöneticileri, malzeme ve alan yetersizliğini bölge dışında yaşayan öğrencilerin kayıt yaptırmasından kaynaklandığını dile getirmiş ve verimi arttırabilmek için okul mevcutlarının azaltılması gerektiğini savunmuştur. Eğer bu mümkün değilse bahçede rahat hareket edilebilmesi için tenefüs saatlerinin sınıflar için farklı saatlerde olacak şekilde değiştirilmesini önermiştir.

Şartların uygun olduğundan bahseden %59'luk kesim için okulları rahat ve konforlu, geniş bahçeleri ve öğrencilerin gelişimlerini sağlayabilmek adına fiziki imkânlarının tam olduğundan bahsedilmiştir. Bazı okullar bu şartları kendileri sağladıklarını dile getirerek yaptıkları uygulamaları şu şekilde sıralamıştır; bahçeye oyun alanları çizmek, yeşillendirme çalışmaları ve kamelya alanları yapmak, okulun eksikleri için okul aile birliği ve sivil toplum kuruluşlarından destek almak gibi kısa süre içerisinde düşündüklerini gerçekleştirdiklerinden bahsetmişlerdir. Buna ek olarak, bir okul eksikleri olan çok amaçlı salonlarını 'Rotary Klubü'nün yaptırdığını ve bir okul yöneticisi de çevrede ikamet eden bir hayırseverden bahçeye çeşme yaptırma sözü aldığını belirtmiştir.

Eğitim Programı

Tablo 9. Eğitim programının yaklaşımı

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Yeteri kadar bütüncül değil	25	54
Bütüncül değil	16	35
Aktaran kişinin hazırlığına bağlı	14	30
Bütüncül	13	28
Bir fikrim yok	1	2

Çalışma grubuna katılan okul yöneticilerine, mevcut eğitim programının sürdürülebilir kalkınma konusuna çevre, toplum ve ekonomi anlamında ne kadar bütüncül yaklaşım sergilediğine dair sorulan soruya yönelik cevapların bulguları Tablo 9'da sunulmuştur.

Buna göre, okul yöneticilerinin %54'ü yeteri kadar bütüncül olmadığını, %35'i hiçbir şekilde bütüncül olmadığını, %30'u eğitim programı bütüncül olsa da olmasa da, konuyu aktaran eğitimcinin ön hazırlığı, konuya yaklaşımı ve alanda uygulama şeklinin önemli olduğunu ve %28'i de bütüncül olduğunu düşünürken %2'si konuyla ilgili herhangi bir fikre sahip değildir.

Tablo 9'da sunulduğu üzere, çalışma grubunun %54'ü yeteri kadar bütüncül olmayan bir eğitim programının mevcut olduğunu düşünmektedir. Bunun sebebi olarak bazıları çevresel, bazıları ise ekonomik boyutun yeteri kadar verilmediğini ifade etmektedir. Çevresel yanının eksik kaldığını düşünen kesim kitaplarda çevre konulu örneklerin çoğaltılmasının ve sınavlarda çevre konularına yer verilmesinin hatta bir okul yöneticisi rehberlik öğretmeni gibi yalnızca çevre konusundan sorumlu bir öğretmenin okulda mevcut olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, eğitim programının seminerlerle desteklenmesi gerektiği görüşünü bir başka okul yöneticisi paylaşmıştır.

Okul yöneticilerinin %35'i mevcut eğitim programının bütüncül olmayan hem gerçek hayattan kopuk hem de dağınık bir eğitim programı olduğunu düşünmektedir. Bir okul yöneticisi bütüncül olacak şekilde konuların teker teker elden geçirilmesi gerektiğini önermiştir. Buna karşın, çalışma grubunun %28'i eğitim programının çevre, ekonomi ve toplum boyutları bakımından bütüncül olduğunu düşünmektedir. Üstelik, yenilenen eğitim programı ile sorgulayıcı ve öğrencileri aktif öğrenen konumuna taşıması ile bunun daha da çok yerleşmiş olduğunu düşünen yöneticiler bulunmaktadır.

Bunların yanı sıra, eğitim programı bütüncül ya da bütüncül değil, asıl olan konuyu anlatan kişilerin aktarım esnasında kurduğu bağlantının üzerinde duran %30 oranında okul yöneticileri bulunmaktadır. Kendilerinin ifadesine göre, öncelikle konuyu aktaracak kişinin bunu benimsemesi, sınav odaklı olan eğitim sisteminin ve velilerden de bu doğrultuda gelen baskının azaltılması gibi destekleyici yan faktörlerin gerekliliği

dile getirilmiştir. Sınav içeriğinde yer almayan diğer konuların zaman kaybı olarak görülmesi, öğretmenlerin sınavda çıkacak sorulara ve içeriğine odaklanarak farklı konulara eğilemedikleri düşünülmektedir.

Okul yöneticilerinden birkaçı, branşları doğrultusunda bütüncül yaklaşım olan ve öğretmenlerin kısa bir ön hazırlıkla anlatabilecekleri dersleri şu şekilde örneklendirmiştir: Türkçe dersinde çevre temalı okuma metinleri ve İnkılap tarihi dersinde Atatürk'ün çevreye verdiği önemi gösteren örnekler gibi. Bunlara ek olarak, bir yöneticinin tavsiyesi tüm öğretmenlerin yani her branştan olanların birlikte bir anlatım planlaması hazırlaması ile eğitim programının bütüncül yansıtılabileceği yönündedir. Bir başka yöneticinin görüşüne göre de çevre boyutu ele alındığında sadece 'çöpleri yere atmayın' seviyesinde bir ders işleme yapıldığını ve bunun ötesine geçilmesi gerektiği savunulmuştur.

Bunların dışında eğitim programının sürdürülebilir kalkınma ilkelerini bütüncül olarak aktarması hakkında herhangi bir fikre sahip olmadığını ifade eden %2 oranında okul yöneticisi de çalışma grubu içerisinde mevcuttur.

Katılımcılık

Tablo 10. Okul çevresinin katılımı

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Veliler	24	52
Yeterli ilgi yok	17	37
Yerel yönetim	14	30
Katılım sağlayan her paydaş önemli	7	15
Özel sektör	1	2

Tablo 10'da okulun çevresi ve okulla ilgili kararlarda veya uygulamalarda katılım düzeyine ve hangi paydaşların katılımının söz konusu olduğuna dair okul yöneticilerine sorulan soruların yanıtları yansıtılmıştır. Bu doğrultuda, yöneticilerin %52'si velilerin katılımından, %30'u yerel yönetimlerin katılımından ve % 2'si özel sektörün paydaş olarak katılımından bahsetmiştir. Bunun yanı sıra %37 oranında yönetici okulla ilgili

konulara, çevredeki paydaşların katılımla ilgili herhangi bir talepleri olmadığı dorultusunda ifade verirken, %15 oranında yönetici paydaş katılımının önemli sonuçlar doğuracağından bahsetmiştir.

Tablo 10'da sunulduğu üzere, çalışma grubunun %52'si, velilerin okulla ilgili konulara katılımını sağlamaktadır. Genellikle okul aile birliği aktif çalışan okullarda, düzenli toplantıların yapıldığı ve maddi açıdan destek verdikleri açıklanmıştır. Dahası diğer velilere de okul aile birliği aracılığıyla rahat ve hızlı şekilde ulaşılmasının da bu kuvvetli iletişimle mümkün olduğu, ayrıca çevre ile ilgili konularda kendilerine rol verme imkânlarının bu şekilde doğabildiğinden bahsedilmektedir. Bir yöneticinin ifadesi ile 'eğitim ailede başlar ve okulda gelişir', bu sebepten dolayı da önce ailelere ulaşmak ve onları da eğitim faaliyetlerine dahası okulla ilgili kararlara dâhil etmek gerekir. Buna paralel olarak verimli ders çalışması için ideal ev ortamının, varsa kötü alışkanlıklarından kurtulmasının veya ergenlik dönemi gibi konularda fikir alışverişinin yapılması gerekliliği savunulmuştur. Bunlara ek olarak, Sosyal Kulüpler Yönetmeliği'nde yer alan 'Toplum Hizmeti Projesi' kapsamında da gönüllü velilerin imkanları çerçevesinde öğrenciler ve öğretmenlerle yapılan etkinliklerde daha aktif yer almalarının sağlandığı, bir okul yöneticisi tarafından aktarılmıştır. Buradan hareketle, bazı okullarda alınacak tüm kararların beraberce verilmesi için okul çalışanı ve velilerin katılımının desteklendiği görülmektedir.

Buna karşın, %37 oranında okulla ilgili konulara katılıma dair yeterince ilgi gösterilmediğinden yakınılmaktadır. Bunun sebebi olarak, velilerin yeteri kadar bilinçli olmadığı veya okula karşı ilgisiz kalmaları gösterilmektedir. Ayrıca, bazı yöneticiler atık konusu gibi üstlenilmesi gereken görevlerde belediyelerin yetersiz ve ilgisiz olmasından dolayı şikâyet etmektedir.

Başka bir yöneticinin ifadesi ise, her bireyin düşüncelerinin önemli ve geliştirilebilir olduğu yönündedir. Bundan yola çıkarak bir yöneticinin halen işbirliği sağlamak adına görüşmelerini sürdürdüğü belirtilmiş, veli ile öğrenci işbirliğinin önemli olduğunu savunan bir yönetici ise belli aralıklarla öğrenci velilerine labratuvarda bilgilendirici sunumların yapılabileceği bir düzen oluşturmayı düşündüğünü, katılmaya ve bilgi

edinmeye çalışanları bu şekilde işin içine dâhil ederek, uygulayıcıları da ikna etmenin önemli ve mümkün olabileceğini savunmuştur. Öte yandan, bir yönetici de şehir merkezinde, apartmanlarda yaşayan ve komşularını dahi tanımayan kişilerin okulu gürültü merkezi olarak görmekten öteye geçmediğini ve bu sebepten dolayı da okul çevresinde yaşayanları konuya pek fazla dâhil edemediklerini ifade etmiştir.

Veli katılımının yanı sıra okulla ilgili konularda yerel yönetimlerinde katılımının söz konusu olduğu durumlar var. %30 oranında verilen görüşlere göre, okul bahçesinin düzenlenmesinde, geri dönüşüm konularında, geziler esnasında araçların sağlanmasında, elektrikli araç gereçler, itfaiye ile ilgili araçlar ve çöp konteynırları sağlanmasında, dış duvar temizliği ve boya ihtiyaçlarının giderilmesinde gibi konularda belediyelerden hem ayni hem de maddi destekler alınmaktadır. Belediyelerin yanı sıra önemli şekilde destek veren muhtarlarında olduğundan bahsedilmektedir. Yerelde, bir diğer önemli resmi paydaş olarak belirtilen kurum ise kaymakamlıktır. Bir okul yöneticisinin ifade ettiği üzere, her sene ilçedeki 50 öğrencinin eğitim masraflarını eğitim ödeneklerinden kaymakamlık karşılamaktadır.

%15'lik kısım ise okulla ilgili her konuya katılım sağlayacak paydaşın önemi üzerinde durmaktadır. Bir yöneticinin ifadesine göre 'bir problem varsa, her düzeyden katılım şarttır'. Okul çevresindeki bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurumlarının ve ilgili diğer kuruluşların şartlar elverdiği sürece katılımlarının sağlanması adına çalışmalar yürüten okul yöneticilerinin; beklentileri, genellikle maddi anlamda verilecek destektir. Bu şekilde kurum ve bireylerin çalışmalara katılımının olumlu sonuçlar doğurduğu ve bu olumlu etkilerin farkedilebilir boyutta olduğu dile getirilmektedir. Bir yönetici ise 'bir elin nesi var, iki elin sesi var' diyerek katılmcıların destekleri ile amaçlarına verimli şekilde ulaştıklarını belirtmiştir. Bu katılımların yanı sıra özel sektörden de destek alan bunun da genellikle giyim para desteği gibi maddi destek olduğunu ifade eden %2'lik bir kısım da mevcuttur.

Bunlara ek olarak, bir okul yöneticisinin ifade ettiği üzere, 'Toplam Kalite Yönetimi' kapsamında okul çevresindekilerin okulla ilgili kararlara katılımlarının şart olduğu belirtilmekte ve öğrencilerin yaşayarak yaparak öğrenebilmesi adına öğrencilerinde

sosyoekonomik konumunu iyi bilen kişilerin katılımının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Katılımcılık fikri doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda okulla ilgili kararlarda ve uygulamalarda her düzeyden ve yaştan kişilerin katılımları önemlidir. Kaynaştırma ve engelli öğrencilerinde okuldaki diğer öğrenciler gibi konulara katılımları hangi düzeyde olduğu ve ne şekilde desteklendiklerinin araştırılması adına okul yöneticilerine bu konuyla ilgili olarak bir soru yöneltilmiştir.

Tablo 11. Kaynaştırma ve engelli öğrenciler için yapılan özel uygulamalar

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) genelinde özel eğitimler ile ilgileniliyor	36	78
Özel bir uygulama yok	16	35
Projeler gerçekleştiriliyor ve sorumluluk veriliyor	9	20
Okulun fiziki şartlarında düzenlemeler yapılıyor	7	15

Kaynaştırma, "engelli çocukların, eğitimlerini destek özel eğitim hizmetleri alması koşulu ile genel eğitim okullarında akranlarıyla birlikte sürdürmeleri olarak kabul edilen yaklaşıma" (Sucuoğlu ve Özokçu, 2005) denilmektedir.

Tablo 11'de sunulduğu üzere, kaynaştırma ve engelli öğrenciler için çalışma grubuna katılan okul yöneticilerinin %78'inde özel eğitim uygulaması yapılmakta, buna karşın %35'inde herhangi özel bir uygulama yapılmamaktadır. Ayrıca, %20 oranında okullarda kaynaştırma ve engelli öğrenciler için özel projeler geliştirilip ya da mevcut projelerde bu öğrencilere sorumluluk verilmekte, %15'inde de okulun fiziki şartlarında yani yaşam alanlarında kolaylık sağlayabilmek adına özel düzenlemeler yapılmaktadır.

Kaynaştırma ve engelli öğrencilerin okulla ilgili etkinliklere ve kararlara katılımına ilişkin görüşme formunda oluşturulan sorulara yönelik cevaplar Tablo 11'de sunulduğu üzere, çalışma grubunun %78'inde söz konusu grupla ilgili olarak özel eğitim uygulaması yapılmaktadır. Bu da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP) kapsamında gerçekleştirilmektedir.

BEP: "Bireyselleştirilmiş eğitim programı özel gereksinimli bireyin gelişimi veya uygulanan programın gerektirdiği disiplin alanlarında (öz-bakım, akademik beceriler, sosyal beceriler, iletişim, v.b.) ve destek hizmetlerden (kaynak oda, sınıf-içi yardım, dil ve konuşma terapisi, fiziksel rehabilitasyon v.b.) en üst düzeyde yararlanmasını öngören yazılı dokümandır. Bu doküman aile, öğretmen ve ilgili uzmanların işbirliği ile planlanır ve bireyin ailesinin onayı ile uygulanır" (Tekin-İftar, Gürsel, Vuran, Batu, Cavkaytar, Uysal, Birkan ve Erbaş, 2000).

BEP'in yanı sıra özel eğitim olarak çalışma grubuna katılan bazı okul yöneticilerinin okullarında söz konusu öğrencilere yönelik, rehberlik ve branş öğretmenleri gerekli olursa eve giderek veya boş derslerde destek vermektedir. Ayrıca periyodik toplantılar yapılarak bu öğrencilerin durumu değerlendirilmekte ve veliler ile bu doğrultuda iletişim sürdürülmektedir.

Çalışma grubu katılımcılarının %20'si söz konusu öğrencilere etkinlik ve projelerde sorumluluk vererek konunun bir parçası olduğunu hissettirmek adına adımlar atmaktadır. Örneğin, bir yönetici kaynaştırma öğrencisini okulun bahçesindeki çiçeklerden sorumlu yaparak, adına da okulun çiçek perisi koymuştur. Bir başka yönetici ise bir sosyal etkinlikte kaynaştırma öğrencisine şiir okuma görevi vermiştir. Bu örneklerin ikisininde ardından, yöneticilerin söylemiş olduğu ortak şey, iki öğrencinin de akademik başarılarında olumlu gelişmeler gördükleridir.

Bunun yanısıra, okulun fiziki şartlarını söz konusu öğrencilerin gereksinimlerine göre yenileyen %15 oranında okul yöneticisi, merdiven yanına rampa, refakatçiler için bekleme odası ve okula asansör yapılması gibi düzenlemelere giderken, bir yönetici de empati kurularak huzurlu bir eğitim ortamı sağlamak adına bu düzenlemelerin devam ettirileceğini dile getirmiştir.

Tablo 12. Paydaşlardan gelen fikirlere yaklaşım

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Alınıyor	40	87
Henüz bir fikirle kimse gelmedi	3	7

Tablo 12'de paydaşlardan fikir alınıp alınmadığı sorulan yöneticilerin cevapları sunulmaktadır. %87'si paydaşların fikirlerini aldıklarını, %7'si de henüz bir kendilerine iletilen bir fikirle karşılaşmadıklarından fakat somut fikirlere açık olduklarından bahsetmişlerdir.

Çalışma grubundaki okul yöneticilerinin %87'si paydaşlardan gelecek her türlü fikre açık olduklarını ve planlar dâhilinde, şartlarında uygun olması ile bu fikirlerin gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda da, paydaşlara yönelik olarak fikir vermelerini sağlayacak, beyin fırtınalarının yapılabileceği toplantılar düzenlediklerini ifade eden okul yöneticileri vardır. Ayrıca, öğretmenlerden oluşturulan dilek temenni komisyonu bulunan bir okulda, komisyonla yapılan fikir paylaşımlarının yöneticiye ulaştırılması ile siyasi ve kişisel çıkar dışında olanların değerlendirilip okula faydalı olacağı düşünülenlerin ise projeye dönüştürülmesi sağlanmaktadır. Bunlara istinaden, bir okul yöneticisi de zaman zaman öğretmenlerden geri bildirim aldığını, yaptığı uygulamaların başarıları hakkında ve taleplerin ne kadarının yerine getirildiğinin değerlendirmelerini alarak, bu doğrultuda işlerine devam ettiğini dile getirmiştir.

İşbirliği

Tablo 13. Okul çevresi ile işbirliği

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Ders dışı etkinliklerde	27	59
Her çalışmada	21	46
Yeteri kadar ya da hiçbir şekilde işbirliği yapılmadı	19	41
Maddi destek	9	20
Derslerde	2	4

Katılımcılıktan farklı olarak işbirliğinde bir eylem planı söz konusudur. Bu bağlamda, okulun çevresi ile işbirliği içinde olan okulların yöneticilerinin görüşleri Tablo 13'te sunulduğu üzere, %59'unda ders dışı etkinlikler için, %46'sında her çalışmada, %4'ünde de derslerde işbirliği yapıldığından bahsedilmiştir. Araştırmaya katılan yöneticilerin %20'si söz konusu işbirliklerinin maddi destek boyutunda olduğunu, öte

yandan, %41'i yeteri kadar veya hiçbir şekilde işbirliği yapılmadığı doğrultusunda görüş bildirmişlerdir.

Çalışma grubuna dâhil olan okul yöneticilerinin okullarının %59'unda sadece ders dışı etkinliklere okul çevresindekilerinin işbirliği sağladığı saptanmıştır. Ders dışı etkinliklerine; tiyatro, fuar gezileri, geri dönüşüm konularında seminerlerin gerçekleştirilmesi, bahçe düzenlemesi ve spor salonunun yapılması gibi durumlarda yerel yönetimler ve belediyelerle işbirliği yapılmaktadır. Ayrıca, kütüphaneye kitap temini ve seminerler için bu konuda çalışmalar yapan TEMA-Yavru Tema gibi sivil toplum kuruluşlarından destek alınmaktadır. Bahsedilen bu konulara aynı zamanda maddi ve manevi olarak velilerinde işbirliğine başvurulmakta olduğu dile getirilmiştir. Özellikle öğrencilerin velilerini yanlarında isteyecekleri düşünülen projelerde işbirliği yapılmaya çalışıldığından bahseden bir okul yöneticisi, sosyal kulüpler yönetmeliğindeki 'Toplum Hizmeti' kapsamında da velilerle işbirliğine gidildiğinden bahsetmiştir. Öte yandan, tüm bu işbirliklerinde kurum ve bireylerin gönüllü katılımının önemli olduğunu düşünen okul yöneticileri, çevre sakinlerine yönelik, tanıtım ve bilgilendirme toplantıları ve kermes gibi etkinliklerde düzenlemektedir. Bu bağlamda, kahvehanelerin duvarlarına yapıştırılan afişlerle, okulun kampanyalarına dikkat çekmeye çalıştıklarını ifade eden bir okul yöneticisi bulunmaktadır.

Okul yöneticilerinin %46'sının ise her çalışmada işbirliği sağlamakta olduğu tespit edilmiştir. Öncelikli olarak veliler ile okul aile birliğinden ve belediyelerden tam destek aldıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşundan geziler için araba ve broşür hazırlığı ile basımı gibi konularda da destek alan yöneticiler mevcuttur. Belediyelerle işbirliklerinin güçlü olduğu ve ulaşım için araba gibi isteklerinin karşılandığını belirten bazı okul yöneticileri vardır. Velilerle yapılan işbirlikleri ise çevre temizliği, geri dönüşüm konusu, ağaç dikimi gibi çevre faaliyetlerinde olmakla birlikte maddi ve manevi her türlü işbirliğinin yapıldığı üzerinde durulmaktadır. Velilerden daha fazla destek almak adına; sık toplantıların yapıldığı, bu toplantılarda da planların anlatılarak, beraber yapılması gerektiğinin önemi vurgulanarak işbirliğinin sağlamlaştırıldığı ifade edilmektedir.

Bunların yanı sıra %41 oranında okul yöneticisi, okuluyla ilgili olarak herhangi bir işbirliği yapılmadığı veya yeteri kadar işbirliği olmadığından bahsetmektedir. Bunun sebepleri olarak velilerin çalıştığı için fazla destek verememesi ya da ilgisizliği, okula maddi destek çıkacak sponsorların olmayışı, belediyelerin ilgisizliği gibi konular öne sürülmektedir. Bazı okul yöneticileri, proje ortaklığı ve yeni fikirler geliştirilmesi adına kurumlar, kent konseyleri, muhtar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği gerçekleştirmek için görüştüklerini ancak nereden nasıl bilgi alacaklarını bilmediklerinden işbirliklerini gerçekleştiremediklerini söylemişlerdir. Okulun boya işini dahi öğretmenleri ile yaptığını belirten bir okul yöneticisinin ifadesine göre kendi girişimleri olmadan onlara işbirliği teklifinde bulunmak isteyen kurum ve bireylere kapılarının açık olduğudur. Ayrıca, bir okul yöneticisi çevredekilerin okulu sahiplenmesi için etkinliklere dâhil edilmeye çalışıldığını ancak yeterli ilgiyi göremediklerini eklemiştir.

Çalışma grubunun %20'si işbirliklerini maddi destek anlamında sürdürmektedir. Bu konuyla ilgili olarak, belirtilen maddi desteği vermek isteyen herkesin katkılarının beklenildiği ve önemli olduğudur. Özellikle, okul aile birliği ve velilerin maddi destekleri ile okulun yazıcı ve bilgisayar gibi eksikleri giderdiği, gezi ve saha çalışmaları ile proje uygulamalarında aynı şekilde desteklerini sürdürmekte oldukları ifade edilmektedir. Bir okulda yolun düzeltilmesi, velilerin ve okul çalışanlarının maddi desteği ile yapılmıştır. Ayrıca bir okulda da milli kayakçılar mevcuttur ve kaymakam bu öğrencilere maddi ve ayni destek vermektedir.

Bunların dışında, %4 oranında okul yöneticisinin ders için işbirlikleri de yaptığı bulgulardan ulaşılmıştır. Örneğin, bir okulda kitap okuma ders içi etkinliğine veliler dâhil edilerek, sınıflarda öğrencilerle birlikte kitap okuma faaliyeti yaptırılmaktadır. Bir diğer okulda ise sivil toplum kuruluşu gibi gönüllü eğitim projeleri yürüten kişiler ders uygulamalarında destek vermektedir.

Liderlik

Tablo 14. Okuldakilere sürdürülebilir kalkınma konusunda destek

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Çevre eğitimi projelerine destek	31	67
Özel birşey yok	10	22
Bilgilendirme	8	17
Diğer paydaş desteklerini yönlendirmek	6	13

Tablo 14'te çalışma grubuna yöneltilen, okuldakilere sürdürülebilir kalkınma konusuna ilişkin vermiş oldukları desteklere yönelik cevaplar sunulmaktadır. Bu doğrultuda, çalışma gurubunun %67'si çevre eğitimi projelerine destek vermekte, %22'si herhangi özel bir destek olmadığından bahsetmekte, %17'si bilgilendirme düzeyinde destek vermekte ve %13'ü diğer paydaşların desteğine başvurmaktadırlar.

Okul yöneticilerinin %67'sinin ifadesine göre okullarında; çevre temizliği, atık kağıt, pil, damacana kapağı gibi geri dönüşüm konusu, ağaç dikimi, kaynak yönetimi gibi çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmaların etkili bir şekilde devam ettirilmesi adına öğrenciler ve öğretmenler cesaretlendirilerek, aktif olanları plaket, belge, arma ve teşekkürler ile tüm okul huzurunda onurlandırıldıkları ifade edilmiştir. Bu doğrultuda da okullarda konuya özel panolar bulunmakta ve her hafta yeni bir konu ile bu panolara resim ve yazilar öğretmenlerin öncülüğünde öğrenciler tarafından hazırlanmaktadır.

Bunların dışında, çevre konusunda okul içerisinde farklı etkinlikler ve kampanyalar da sürdürülmekte olup, bu etkinliklerin başlıca konuları kaynak kullanımının tasarruflu olması yönündedir. Elektrik, su, atık, kağıt ve kartuş gibi kaynakların etkin kullanılması adına yürütülen çalışmaların yanı sıra bir okulun bahçesinde bulunan çeşmenin atık suyunun ağaçların sulaması adına gider kanalının buralara yönlendirmesi için proje yürütüldüğü okul yöneticisi tarafından aktarılmıştır.

Çalışma grubunda bulunan okul yöneticilerinin %22'si okullarındaki sürdürülebilir kalkınma konusunda destek adına herhangi özel birşey yapmadıklarından bahsetmiştir.

Bunun sebebi olarak öğretmenlerin ilgisiz olduğu veya veli ile öğrencilerin tamamen sınavlara konsantre olması sebebiyle öğretmenlerinde farklı konulara eğilmelerinin mümkün olmadığı bu nedenle de sürdürülebilir kalkınma konusuna ilişkin herhangi özel bir etkinliğin yapılamadığı dile getirilmektedir. Öte yandan bir yönetici de sürdürülebilir kalkınma konusuna sosyal etkinliklerle vermiş olduğu desteğin önemini şu şekilde vurgulamaktadır: 'Bir idareci olarak eğitimin akademik boyutunun dışında sosyal ve kültürel faaliyetlerine ağırlık verildiğinde ve elde ettiğiniz verilerin akademik boyutuna indirgendiğinde, başarımızın da bu oranda arttığı gözlemlenmektedir'.

Araştırmada, %17 oranında okul yöneticisinin sürdürülebilir kalkınma adına destek verebilmek için bilgilendirme çalışmaları yürüttükleri tespit edilmiştir. Bu bilgilendirme çalışmaları okul yöneticilerinin öğretmenlere tek tek bilgi vermesiyle birlikte, kurslar ve seminerler gibi toplu bir şekilde yapıldığı da söylenmektedir. Bu bilgi paylaşımlarının içeriği ise yöneticilerin katıldığı kurslarda öğrendikleri, dikkat çekici slaytlı sunumlar, ilgili internet sitelerine yönlendirmeleri, poşet ve galoş gibi ürünlerin çevreye verdiği zararlar ile geri dönüşümlü ürünlere önem verilmesi gerektiği gibidir.

Okul yöneticilerinin %13'ü sürdürülebilir kalkınma için okullarına diğer paydaşlardan gelen destekleri etkili olacak şekilde yönlendirdiklerini ifade etmektedir. Bunlara örnek olarak, Millî Eğitim Müdürlüğü ve belediyelerle yapılan çevre bilinci geliştirme projeleri, yurtdışında iletişim halinde olunan okullar ve bu okullarla yapılan karşılıklı alan gezileri verilmektedir. Ayrıca, bu konuda da velilerin önemli bir rolü olduğunu düşünen okul yöneticileri okul aile birliğinden ve annelerden de destek almak için sürece bu paydaşları dâhil ettiklerini dile getirmektedirler.

Tablo 15. Eğitim programını desteklemek için sunulan kaynaklar

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Eğitim esnasında gerekebilecek her malzeme sağlanıyor	31	67
Kaynak sunuluyor ancak yeterli değil	19	41
Elektronik ve teknolojik imkânlar sunuluyor	15	33
Öğretmen kendi imkânlarını yaratıyor	7	15

Tablo 15'te araştırmaya katılan okul yöneticilerinin eğitim programını desteklemek için okuldakilere sunduğu kaynaklara ilişkin yöneltilen sorunun cevaplarından çıkarılan bulgulara yer verilmiştir. Bu çerçevede, eğitim esnasında gerekli olabileceği düşünülen malzemeler, okul yöneticilerinin %67'si tarafından karşılanmakta, %33'ü tarafından da sadece elektronik ve teknolojik imkânlar kaynak olarak sunulmaktadır. Yöneticilerin %41'i sundukları kaynakların yeterli olmadığını düşünürken, %15'i öğretmenin dersteki kendi programları doğrultusunda kaynak taramasının daha doğru olduğu düşüncesini aktarmıştır.

Çalışma grubuna katılan okul yöneticilerinin %67'si okullarında yardımcı ek kaynak, kitap, deneme testleri, yayınlar, filmler, eğitim belgeselleri ve fotokopi imkânı sağlamaktadır. Kitap ve dergi gibi basılı kaynaklara örnek olarak verilenler şöyledir: National Geographic ve Atlas dergisi, Yeşil Kutu eğitim malzemeleri, Türk Eğitimini Geliştirme Vakfı (TEGV)'in, Türkiye Erozyonla Mücadele Vakfı (TEMA)'nın ve Doğa ve Çevre Vakfı (DOÇEV)'in kaynakları gibi malzemelerle uygun ortam sağlama çabası içerisindedirler. Bir yönetici ise elektronik posta grubu kurarak hem kendi okulundaki hem de ilçedeki diğer öğretmenleri bu gruba dâhil etmiş ve eğitim esnasında kullanabilecekleri malzemeleri veya başvurabilecekleri yardımcı kaynakları kendi aralarında paylaştıklarını söylemiştir. Bir yönetici ise kaynak olarak kendisini sunduğunu, tecrübelerini paylaştığını, herhangi bir seminere katıldıktan sonra okula döndüğünde buradaki kazanımlarını aktardığını belirtmektedir. Bir başka okul yöneticisi de ilköğretim 1. sınıf öğretmenlerine özellikle ses temelli cümle yönetimine göre okuma ve yazma öğretimini destekleyici nitelikte kaynak kitaplar önerdiğini ifade etmektedir. Bu kitaplara örnek olarak da S. Çelenk, F. Öz, F.Güneş yazarları olan kitaplar verilmiştir.

Okul yöneticilerinin %41'i ise öğretmen ve öğrencilere kaynak sunduklarını ancak yeterli olmadığını hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bunun sebebi olarak da genellikle öğretmenlerden pek talep gelmediği yönündedir. Bir okul yöneticisi ise belli alanların kullanımı için öncelikliğin bazı derslere verilmesi gerektiğinden aynı anda gelen diğer taleplere kaynak sunmakta yetersiz kalındığından bahsetmiştir.

Okul yöneticilerinin %33'ü eğitim programını desteklemek için elektronik ve teknolojik imkânları sunabildiğini ifade etmiştir. İnternete erişimini kolaylaştırmanın önemi üzerinde duran okul yöneticilerinden birisi ise öğrencilerinde internet erişiminin kısıtlanması yerine nasıl doğru kullanılması gerektiğinin öğretilmesi konusunda öğretmenleri cesaretlendirdiğinden bahsetmiştir.

Öte yandan, okul yöneticilerinin %15'i öğretmenlerin kendi işleyeceği eğitim programına göre kaynakları araştırmasının ve uygununu kendisinin bulması gerektiğini dile getirmiştir. Bazı okul yöneticileri kaynak sunmadıklarından ancak yol gösterici ve tanıtıcı rol oynadıklarından bahsetmiş ve öğretmenlerin yeni kaynaklar bularak veya zümre öğretmenleri ile velilerin ortak kararlarıyla yardımcı kaynaklara başvurulduğunu ifade etmiştir.

Tablo 16. Girişim ve planların iş bölümünün yapılması

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Okul içinde	21	46
Diğer paydaşlar arasında	15	33
Özel birşey yapılmıyor	5	11

Tablo 16'da yöneticilerin okul için yapmış olduğu iş bölümleri konusundaki görüşlerinin dağılımı verilmiştir. Buna göre, yöneticilerinin %46'sı yeni girişim ve planlara yönelik iş bölümünü okul içinde yaparken, %33'ü diğer paydaşlar arasında yapmaktadır. Buna karşın, %11'inde ise iş bölümü adına herhangi özel birşey yapılmamıştır.

Okul yöneticilerinin %46'sı okul içi iş bölümü yaptığını dile getirmiş ve bunu çoğunlukla işi severek yapacak, ilgi ve yeteneklerine göre dâhil olmak isteyenler arasındaki gönüllülerle paylaştıdığını söylemiştir. Bazı okullarda öğretmenler, öğrenci ve veliler arasındaki iletişimi sağlamakta ve bu sayede etkinliklerin içine iki tarafı çekmenin de daha rahat olması ile iş bölümünün gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

Bununla birlikte, görev dağılımının şart olduğunu düşünen okul yöneticileri, her işin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi adına önemli olduğunu dile getirmiştir.

Öğretmenlerin rehber ve eş güdümü sağlayan, öğrencilerin ise uygulayıcı ve öğretmenleri takip eden, onları destekleyen olması gerektiği yönünde açıklamalar yapan okul yöneticileri, bu sayede hayatının sonuna kadar kendiliğinden yapabilecek yeterliliğe ulaşabilecek kabiliyete erişebileceğine inandıklarını dile getirmişlerdir.

Bir okul yöneticisi ise okul içindeki iş bölümünü müdür yardımcıları arasında yapmış ve görev dağılımı şöyle örneklendirmiştir: 'Bir müdür yardımcısı atık kâğıtlardan sorumluysa, diğer müdür yardımcısı pet şişelerden sorumlu' olacak şekilde kendi ekibini oluşturduğunu ifade etmektedir.

Okul yöneticilerinin %33'ü diğer paydaşlar arasında iş bölümü yaptıklarını, konunun uzmanları, mezun öğrencileri, belediyeleri, esnafı, velileri ve dernekleri dâhil etmekte olduklarını dile getirmiştir. Bir yöneticinin vermiş olduğu örneğe göre, çevre düzenlemesi ve seminer için belediyeyle, atık kutularının yapılması için öğrencilerle, bu atıkları toplayan sivil toplum kuruluşu ve devlet kurumlarıyla iletişime geçmeyi velilerle iş bölümü yapılarak çalışmayı gerçekleştirmektedir.

Bununla birlikte %11 oranında okul yöneticisi halen özel bir iş bölümü yapmadığını ve bunun sebebinin de ilgililerle iletişime geçememekte olduğundan yakınan bir gruptur. Ayrıca, bir yönetici de önce farkındalık uyandırmak istediğini, daha sonra bir ekip oluşturup iş bölümüne gitmeyi tasarladığını ve henüz bu konuda bir girişimi bulunmadığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak, okuldaki sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki okul yöneticilerinin görüşleri ve uygulamaları; geri dönüşüm konusunda atık kağıt ve pil toplamalara verdikleri önem, enerji ve su tasarrufu konusunda bilgilendirmelerin yapılması ve tasarruf amaçlı yeni sistemlerin kurulması, ulaşımda okuldaki bireylerin çoğunlukla toplu taşıma ve ardından arabayı tercih etmesi ve gerekli görülmediği için sürdürülebilir ulaşım konusunda herhangi bir girişimin olmaması, okul binası ve bahçenin bireylerin etkin çalışması için uygun olmaması, sağlıklı beslenme için okulların çoğunda kantin ve yemekhane denetiminin yapılması ancak başka sebeplerden dolayı evden getirme veya eve giderek yemek ihtiyaçlarının karşılanıyor olması, eğitim

programının sürdürülebilir kalkınmanın alt boyutu olan çevre, ekonomi ve toplumu yeteri kadar bütüncül olarak vermediği, okulla ilgili kararlarda ve etkinliklerde en çok velilerin katılımcılığının sağlanması, bir yandan da okulda bulunan kaynaştırma ve engelli öğrencilerin BEP kapsamında özel eğitimlerinin gerçekleştirilmesi ve bu sayede katılımlarının desteklenmesi, bu katılımcılarla yapılan işbirliklerin çoğunlukla ders dışı etkinliklerde olması, lider olarak okul yöneticisinin sürdürülebilir kalkınma konularından çoğunlukla çevre eğitimi projelerine destek vermesi, bununla birlikte eğitim esnasında gerekebilecek her malzemenin etkili bir şekilde sağlanması ve bu doğrultuda paydaşlardan gelen fikirlerin alınıp, okul içinde iş bölümü ile gerçekleştirilmesi şeklinde özetlenebilir.

3.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın üçüncü alt problemi "İlköğretim okulu yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitimin çevresel, toplumsal ve ekonomik alt bileşenlerine yönelik görüşleri ile uygulamaları hangi boyutta örtüşmektedir?" olarak ifade edilmiştir. Bu alt probleme ilişkin elde edilen bulgular görüşme formundaki sorulara ilişkin verilen cevaplarla oluşturulan tablo doğrultusunda aşağıda verilmektedir.

Tablo 17. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına okulda yapılanlar

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
Kaynak kullanımı hakkında bilgilendirme etkinlikleri	29	63
Çevre bilincini arttırma ve farkındalık yaratma etkinlikleri	22	48
Eğitim programını desteklemek	21	46
Atık toplama ve geri dönüşüm etkinlikleri	19	41
Özel birşey yapılmıyor	9	20
Ağaç dikme etkinlikleri	6	13
Veliler ve yerel yönetimlerle ortaklıklar kurmak ve onları bilgilendirmek	6	13
Öğrenci ve çevre klubü etkinlikleri	3	7

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına okulda yapılan uygulamaları okul yöneticilerine sorulan ve kendilerinden alınan cevaplar doğrultusunda Tablo 17'de de sunulduğu üzere %63'ünün mevcut kaynakların kullanımına ilişkin bilgilendirme etkinlikleri yaptıkları yönündedir. Okul yöneticilerinin %48'i ise okulunda çevre bilincini arttırma ve farkındalık yaratma adına özel etkinlikler yürütmektedir. Bu etkinliklerden özel olarak dile getirilenleri şöyledir; pano hazırlamak, çevre temizliği ve doğa gezileri yapmak, yeşil sınıf yarışması gibi ödüllü yarışmalar düzenlemek, drama, şiir yazma ve seslendirme gibi egzersiz çalışması gerçekleştirmek. Çalışmaya katılan okul yöneticilerinin %46'sı ders işleyişi için yeni kaynaklar sunarak, özel eğitim programları hazırlayarak ve bunları derslerle ilişkilendirmesini yaparak öğretmenleri cesaretlendirici sürdürülebilir kalkınma için eğitim uygulamaları yaptıklarını ifade etmiştir. Buna ek olarak, bir okulda daha fazla etkinlik yapılabilmesi adına tarım dersinin seçildiği, bir başka okulda da sanayi tesisi gezilerinin ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirmelerin yapıldığı belirtilmiştir.

Çalışma grubunun %41'i 'atık toplama ve geri dönüşüm etkinliklerini' sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına yapılan uygulamalar altında açıklamıştır. Bu etkinliklerden bahsedilenleri şöyledir; damacana kapaklarının engellilere tekerlikle sandalye temini için toplanılması, atık değerlendirme çalıştaylarının düzenlenmesi, geri dönüşümü olmayan malzemeleri kullanmamaları konusunda bilgilendirme etkinlikleri gibi. Okul yöneticilerinin % 20'lik bir kısmı ise sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda özel bir uygulama yapmadıklarını, işlenilen mevcut konularda sürdürülebilirlik hakkında sorumluluk sahibi olunması, birey olarak farkındalığa sahip ve empati kuran, okumayı arttırıcı etkinliklerle, sevgiyi bilen ve tüm bunları davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmek adına uygulamalar gerçekleştirildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca, bir okul yöneticisi, okullarında kuruma ait bir kültür oluşturma çabaları içerisinde olduklarını vurgulamıştır.

%13'lük paya sahip olan iki grubun, bir tanesi ağaç dikme etkinliklerini uygulama örneği olarak verirken diğer grup; veliler ve diğer paydaşlardan yerel yönetimlerle ortaklıklar kurmak ve onları bilgilendirme etkinliklerini uygulama olarak sunmuştur. Ağaç dikme etkinlikleri pek çok okulda gerçekleştirilmekte ve okul yöneticilerinden bir

tanesi her yıl Aydın'da bulunan Çine Barajı'na 350 – 400 arasında fidan dikme etkinliği gerçekleştirdiklerinden bahsetmiştir. Ayrıca bilgilendirme etkinlikleri ile de yapılmış olanları destekleme çabasında olan okul yöneticileri, yerelden de üniversite veya sivil toplum kuruluşu gibi kurumlardan ilgili konularda seminer veya internet sayfaları ile iletişim kanalları üzerinden duyurular yaptıklarını açıklamış, bir okul yöneticisi de bulundukları köydeki velilerden hayvancılıkla uğraşanlara biyoenerji konusunda bilgilendirme çalışmalarını düzenli yaptıklarını eklemiştir.

Okul yöneticilerinin %7'lik bir kısmı sürdürülebilir kalkınma için eğitim uygulamalarını çevre kulüplerinin ve izcilerin yürüttüğünü; çevre klubü olmayan bir okulda da bu görevi Sağlık, Beslenme ve Kızılay klubündekilerin konuyla bağlantı kurarak yaptıklarını dile getirmiştir.

Bunlara bağlı olarak, okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki tanımlamaları ile uygulamalarının içerik bakımından örtüşmediği görülmektedir. Okul yöneticilerinin yaptığı çalışmalar sürdürülebilir kalkınma için eğitim çalışmalarındaki toplum, ekonomi ve çevre bütüncülüğünden ziyade sadece çevre eğitimi çalışmalarında yoğunlaşmaktadır.

3.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın dördüncü alt problemi "İlköğretim okulu yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim hakkında edindiği bilgilerin kaynakları nelerdir?" şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt probleme ilişkin okul yöneticilerinin görüşlerinin analizleri Tablo 18'de sunulmaktadır. Yapılandırılmış görüşme formundaki ilgili soruda sunulan seçeneklerin yanı ısıra araştırmacı tarafından açık bırakılmış bir de diğer kaynakların bilgileri sorulmuştur.

Tablo 18. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili bilgi kaynağı

Okul yöneticilerinin görüşleri	f	%
MEB Hizmetiçi Eğitimlerinden	34	77
Seminer - konferans gibi etkinliklerden	28	64
İnternetten	28	61
Televizyondan	18	39
Diğer: *Kitap, dergi gibi basılı malzemelerden*	10	22
Yakın çevremden	8	17
Diğer: *Projelerden*	3	7
Diğer: *Üniversite eğitiminden*	2	4

Okul yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu katılmış oldukları eğitim ve seminer faaliyetlerinden sürdürülebilir kalkınma için eğitime ilişkin bilgi edindiği Tablo 18'de sunulmaktadır. %77 ve %64 oranı ile MEB Hizmetiçi Eğitimleri ve seminer – konferans gibi yaygın eğitimler sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili edilen bilgi kaynaklarının başında bulunmakta ve bilgi kazanımında en büyük paya sahiptirler. Ardından yine önemli sayılabilecek kadar fazla, görüşleri alınan okul yöneticilerinin %61 oranında ilgili konuya ilişkin bilgilerini internet üzerinden edindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu internet sayfalarına örnek veren yöneticilerinin görüşlerine göre bilgi kaynağı olarak Yeşil Kutu ve Eko-Okullar Projesi'nin internet sayfaları gösterilmektedir.

Bu bilgi kaynaklarını %39 oranında televizyon ve %22 oranında basılı malzemelerden takip etmektedir. Bireyleri bilgilendirmek ve eğlendirmek amacı taşıyan bu kaynaklar yine ilgili alandaki kazanılan bilgi de önemli rol oynamaktadır. 'Sürdürülebilir Bir Dünya için Coğrafya Eğitimi' isimli Seçil Alkış tarafından hazırlanan kitap ile Yeşil Kutu Projesi kapsamında hazırlanan eğitim malzemeleri basılı bilgi kaynağı örnekleri olarak okul yöneticileri tarafından görüşme formunda vurgulanmıştır.

Geriye kalan okul yöneticilerinin %17'si çevresinden ve eğitim kadrosundaki büyüklerinden, %7'si AB kaynaklı veya Millî Eğitim Bakanlığı ile vali destekli

uygulamalardan ve %4'ü üniversite eğitimlerinden sürdürülebilir kalkınma için eğitim hakkında bilgi edinmiştir.

Okul yöneticilerinin çoğunlukla seminer, konferans ve hizmetiçi eğitimleri gibi uzman konuşmacılar tarafından aktarım olan etkinliklerden sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda bilgi edindiklerine ulaşılmıştır.

4. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayanarak ulaşılan sonuçlar tartışılmakta ve araştırmacının sorunla ilgili önerileri verilmektedir.

4.1. SONUÇLAR

Bu araştırmada, ilköğretim okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Çalışma ile elde edilen bulgular ışığında ve değerlendirmelerden hareketle ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

4.1.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR

"Okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına yükledikleri anlamlar nelerdir?" sorusuna yanıt olarak okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitimi, büyük oranda sürdürülebilir kalkınmanın kavramsal tanımı ile ilişkilendirdikleri ve bunun eğitime yansıtılması olarak görüş bildirdikleri görülmektedir.

4.1.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR

"İlköğretim okullarındaki sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda okul yöneticilerinin uygulamaları nelerdir?" diye ifade edilen ikinci alt probleme ilişkin verilen cevaplara göre okul yöneticilerinin görüşleri ve uygulamaları dokuz alt başlık altında incelenerek şunlar elde edilmiştir: Okul yöneticilerinin, geri dönüşüm konusunda atık kağıt ve pil toplamaya önem verdikleri, enerji ve su tasarrufu konusunda bilgilendirmelerin yapılmasının yanı sıra tasarruf amaçlı yeni sistemlerin kurulmasına öncülük ettikleri, okuldakilerin ulaşımlarının çoğunlukla toplu taşıma ve araba ile yapması ve herhangi bir sorun görülmemesinden dolayı sürdürülebilir ulaşım konusunda bir girişimde bulunmadıkları, okul binası ve bahçenin eğitim için uygun

olmaması, beslenme ihtiyaçlarının çoğunlukla evden getirmeyle veya eve giderek karşılanması ve bununla birlikte mevcut kantin ve yemekhane denetiminin düzenli yapıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca eğitim programının sürdürülebilir kalkınmanın alt boyutu olan çevre, ekonomi ve toplumu yeteri kadar bütüncül olarak ele almadığını düşünen okul yöneticilerinin, velilerin okulla ilgili kararlarda ve etkinliklerde en çok katılımcılığı sağlayan grup olduğu, okuldaki kaynaştırma ve engelli öğrencilerin de BEP kapsamında özel eğitimlerinin sürdürüldüğü böylelikle diğer öğrencilerle aynı şekilde eğitime katılımlarının desteklendiğine ulaşılmıştır. Okul ile yapılan işbirliklerin çoğunlukla ders dışı etkinliklerde olduğu, lider olarak okul yöneticisinin sürdürülebilir kalkınma konularından çevre eğitimi projelerine öncelikli destek verdiği, buna karşın eğitim esnasında gerekebilecek her malzemenin etkili bir şekilde sağlandığının, okulun paydaşlarından gelen fikirlerin önemli olduğunun, bu doğrultuda yeni girişim ve başlatılan planların öncelikli olarak okul içinde iş bölümü ile gerçekleştirildiğinin sonucuna varılmıştır.

4.1.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR

İlköğretim okulu yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına yapmış oldukları uygulamalar ile görüşlerinin çevresel, toplumsal ve ekonomik alt bileşenlerle bütüncül bir şekilde örtüşmediği tespit edilmiştir. Okul yöneticilerinin uygulamaları çoğunlukla çevresel boyutta olmakta ve çevre eğitimi kapsamında yürütülmektedir.

4.1.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇLAR

"İlköğretim okulu yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim hakkında edindiği bilgilerin kaynakları nelerdir?" sorusuna yönelik elde edilen cevaplara göre okul yöneticilerinin bilgi kaynaklarının; seminer, konferans ve hizmetiçi eğitimleri gibi uzman konuşmacılar tarafından aktarımlar yapılan etkinlikler olduğu saptanmıştır.

4.2 ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında, ülkemizde ilköğretim okulu yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusundaki görüşlerine karşılık olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir.

Bir konunun içselleştirilmesi için yerel boyutta; neden ve sonuçları ele alınmalı, uygulamalar bu doğrultuda gerçekleştirilmedir. Buna karşın toplumsal, ekonomik ve çevresel etkenlerin her birinin küresel boyutta etkileşimli olduğunun da göz önünde bulundurulması önemlidir.

Bu bağlamda, olaya yaklaşım her zaman yerel olup, okuldaki bireylerin içselleştirilmesine kolaylaştırıcı olmak, küresel düşünerek dünyadaki görev ve sorumluluklarının farkındalığını sağlamak öğretmenler kadar okulun lideri konumundaki okul yöneticilerine de düşmektedir.

Bu çerçevede çalışmalar yapacak kişilere ve kurumlara ilgili araştırmalarında konuya ilişkin başlangıç noktalarının neler olabileceğine dair ipuçları sunulmuştur. İlerideki çalışmalar, sürdürülebilir kalkınma için eğitim başlığı altında kategorilendirilen dokuz alt bileşeni geliştirilerek daha da çoğaltılabilir ve sunulan bu yeni alternatiflerle çalışmaya derinlik kazandırılabilir.

Söz konusu dokuz alt bileşen üzerinden yapılacak araştırmalar, eğitim sistemimiz adına olumlu yöndeki adımlara katkı sağlayacağı gibi araştırmacıların ilgili çerçeveye son gelişmeler ve yeni yaklaşımları da ekleyerek araştırmanın kapsamını genişletme imkânı verebilir.

Bu araştırma ile amaçlanan sürdürülebilir kalkınma için eğitim sisteminin altyapısı hakkında bilgi edinmek ve atılacak adımlarda izlenilecek yola ışık tutmaktır. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramının kapsamı, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu olan çevre, toplum ve ekonomi konularına, okul sisteminin ve okul içi bireylerin bütüncül yaklaşmaları gerektiği üzerinde durmaktadır. Okul yöneticilerinin de

sorumluluklarının bu yönde hareket etmeleri ile kendilerini geliştirebilecekleri önerilmektedir.

Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda, okul yöneticilerin görüşlerinin yanı sıra öğrencilerin, okul çalışanlarının, öğretmenlerin ve hatta okul dışındaki çevreninde görüşleri alınarak daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Bu çalışmaların sonuçları farklı bakış açılarını ortaya koyacağından 'Sürdürülebilir Okullar' için alt yapının ve Türkiye'deki sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunun her açıdan ortaya konulmasını sağlayacaktır. Ayrıca, bu doğrultuda yapılacak herhangi bir çalışmaya ışık tutacak nitelikteki bu araştırma, yine başka araştırmacıların topladığı verilerle karşılaştırılabilecek şekilde alt basamaklarla sunulmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin on yılı olarak ilan edilmesi bu doğrultuda çalışmalar yapan sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar gibi kurumları da harekete geçirmiştir. Yine bu çalışma ile mevcut sistemdeki aksaklıklar ve eksiklikler sunulduğu için, bunların giderilmesi adına ilgili kurumlar bilgi kaynakları ve projeler hazırlayarak okul yöneticilerine, öğretmenlere ve öğrencilere sunabilirler.

Ayrıca, bu araştırmadaki bulgular dikkate alınarak okul yöneticilerine yönelik ihtiyaçların belirlenmesi doğrultusunda, hem Millî Eğitim Bakanlığı aracılığıyla hizmetiçi eğitimleri düzenlenebilir, hem de Eğitim Yönetimi yüksek lisans programlarına destekleyici dersler eklenebilir.

KAYNAKÇA

Acar, O. (Mart 2008). *Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Sistemi Kapsamlı Bir Şekilde Yeniden Ele Alınmalı* [Bildiri]. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel PolitikalaraEntegrasyonu Projesi Kapanış Toplantısı, Ankara.

Akkoyun M., Satırlı S., Özdemir S. ve Çelebi Y. (t.y.). *Organik Atıkların Değerlendirilmesi: Kompost.* Erişim: 27 Mart 2009, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Ağ Sitesi: http://www.tarimkredi.org.tr/guncel_goster.php?id=24

Alkış, S. (2007). Coğrafya Eğitiminde Yükselen Paradigma: Sürdürülebilir Dünya. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 15, s. 55-64.

Alkış, S. ve Öztürk, M. (2007). Sustainable Development in Opinions of Primary Student Teachers and Pre-Service Teacher Education in Turkey. S. Reinfried, Y. Schleicher, A. Rempfler (Ed.). *Geographical Views on Education for Sustainable Development Proceedings Lucerne-Symposium* (s. 134-143). Switzerland:Teacher Training University of Central Switzerland Lucerne.

Bruntland, G. (Ed.). (1987). *Our common future: The World Commission on Environment and Development*. Oxford: Oxford University Press.

Cebeci, Ö. F. ve Çakılcıoğlu, M. (Ekim 2002). *Kültürel Sürdürülebilirlik* [Bildiri]. 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, İstanbul.

Dönmez, B. (2006). Sosyal Bir Sistem Olarak Sınıf. M. Şişman ve S. Turan (Ed.). *Teori ve Uygulamada Sınıf Yönetimi*. (s.13-27). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Education for Sustainable Development Toolkit. (2002). Erişim: 23 Aralık 2010, http://www.esdtoolkit.org.

Education for Sustainable Development Toolkit – What is ESD?. (2002). Erişim: 23 Aralık 2010, http://esdtoolkit.org/discussion/whatisesd.htm

Edwards, R. A. (2006). *The Sustainability Revolution*. Canada: New Society Publishers.

Eyyubi, S. (2004). *Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisinin Uygulanmasında Ekosistem Yönetiminden Ülkemizde Bir Yöntem Olarak Yararlanma*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Heideveld, A. (t.y.). *Learning for Sustainable Development: exploring learning strategies across the lifespan.* Netherland: National Commission for UNESCO.

Hopkins, C. & Mc Keown, R. (2002). Education and Sustainability Responding to the Global Challenge. D. Tilbury, R. Stevenson, J. Fien, D. Schreuder (Ed.). *Education for Sustainable Development: an International Perspective.* (s. 13-24). Belgium: ROSSEELS Printing Company.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Keleş, Ö. (2007). *Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Çevre Eğitimi Aracı Olarak Ekolojik Ayak İzinin Uygulanması ve Değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kimionis, G. (2007). An Analysis of the Effectiveness of Environmental Education Centres: The views of Local Coordinators for environmental Education. W. Leal Filho, E. I. Manolas, M. N. Sotirakou ve G. A. Boutakis (Ed.). *Higher Education and the Challenge of Sustainability Problems, Promises and Good Practice* (s. 89-101). Greece: Environmental Education Center of Soufli.

Measuring Progress: Sustainable Development Indicators, 2010, s. 6-7.

Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı. (2010). Erişim: 20 Aralık 2010, http://sdb.meb.gov.tr/beyaz_bayrak.html

Özdemir, A. (2006). Okul Kültürünün Oluşturulması ve Çevreye Tanıtılmasında Okul Müdürlerinden Beklenen ve Onlarda Gözlenen Davranışlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 4, s. 411-433.

Özdemir, İ. (Şubat 2004). *Education for Sustainable Development* [Bildiri], UNESCO and Council of Europe, Cenevre.

Pigozzi, M. J. (2010). Implementing the UN Decade of Education for Sustainable Development (DESD): achivements, open questions and strategies for the way forward. *Int Rev Educ*, 56, s. 255-269.

Rest, A. (2002). From 'Environmental Education' to 'Education for Sustainable Development' – The Shift of a Paradigm. *Environmental Policy and Law,* 32, s. 79-85.

Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2010). Erişim: 20 Aralık 2010, http://www.beslenme.saglik.gov.tr/index.php?pid=301

Sezer Eralp S. (2006). Açılış Konuşması. G. Baykal (Ed.). *Avrupa Birliği Katılım Sürecinde Türkiye için Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları* (s. 9-12). Ankara: Bölgesel Çevre Merkezi REC Türkiye.

Spiropoulou, D., Antonakaki, T., Kontaxaki, S. & Bouras, S. (2007). Primary Teachers' Literacy and Attitudes on Education for Sustainable Development. *J Sci Educ Technol,* 16, s. 443-450.

Sucuoğlu, B. ve Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 6, s. 41-57.

Şahin, E. (2008). *An Examination of Indicators for a Green Curriculum Application Towards Sustainability*. Doktora Tezi, ODTÜ Üniversitesi, Ankara.

Tekin-İftar, E., Gürsel O., Vuran, S., Batu, S., Cavkaytar, A., Uysal, A., Birkan B. ve Erbaş, C. (2000). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Tilbury, D. (2006). Australia's Response to a UN Decade in Education for Sustainable Development, *Australian Journal of Environmental Education*, 23, s. 77-81.

Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 146-169.

United Nations Document. (t.y.). Erişim: 22 Aralık 2010, http://www.un-documents.net/ocf-02.htm#I

UNESCO. (2002). *Education for Sustainability From Rio to Johannesburg: Lessons learnt from a Decade of Commitment.* Paris: UNESCO.

UNECE (2003). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Stratejisi Vizyonu. Erisim: 23Aralık 2010, http://digm.meb.gov.tr/belge/UNECE_Skalknma_EgitStrtj_tr.pdf .

UNESCO. (2005). Erişim: 22 Aralık 2010, http://www.unesco.org/education/tlsf/TLSF/decade/uncomESD_FS.htm.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (t.y.). Erişim: 29 Ekim 2010, http://www.unesco.org/en/esd.

University of Huddersfield. (2003). Erişim: 22 Aralık 2010, http://scom.hud.ac.uk/scomjm4/mmport/susmod/Page5.htm.

Uras, A. ve Acar, A. (Ekim, 2008). Sürdürülebilir Kalkınma.

Yalçınkaya, M. (2002).Açık Sistem Teorisi ve Okula Uygulanması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 103-116.

Yapıcı, M. (2003).Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, s. 225-230.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, U. ve Şerif, Ö. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12, 6-27.

Zachariou A. & Kadji-Beltran C. (October 2006). *Strategic Leadership and the Promotion of Sustainability in Cyprus Primary Schools*. [Bildiri]. The Commonwealth Council for Educational Administration and Management (CCEAM) Conference, Cyprus.

Zachariou A. & Kadji-Beltran C. (2009). Cypriot Primary School Principals' Understanding of Education for Sustainable Development Key Terms and Their Opinions About Factors Affecting Its Implementation. *Environmental Education Research,* 15, s. 315-342.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Değerli Okul Yöneticisi,

Adım Pınar Akpınar. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi bölümünde yüksek lisans yapıyorum ve tez aşamasındayım. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda okulunuzun yöneticisi olmanız vesilesiyle sizlerin görüşlerini almak istiyorum. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların eğitim sistemimiz için ve farklı disiplinlerde çalışan ama okul ile ilişkili çalışmalar yapan sektörler içinde değerli olacağını düşünmekteyim. Bu sebepten dolayı ülkemizin eğitim sistemi adına katkılı olabilmek için paylaşacağınız görüşlerin olumlu yönde etkili olacağını düşünüyorum ve başlamadan önce bunun için teşekkür etmek istiyorum. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırmada kullanılacak olup, başka hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Kişisel bilgileriniz ise üçüncü kişilere aktarılmayacak, gizli tutulacaktır. Görüşmenin yaklaşık 45 dakika süreceğini tahmin ediyorum, başlamadan önce bu söylediklerimle ilgili olarak bana sormak istediğiniz bir soru var mı? İzninizle sorularımı yöneltmeye başlayacağım.

İsim Soyisim:
Cinsiyet:
Branş:
Kıdem Yılı:
Okul Adı:
Okul Türü:
İl-İlçe:

Tarih: *Başlangıç Saati:* *Bitiş Saati:*

1) Sürdürülebilir kalkınma için eğitim denince aklınıza ne geliyor?
2) Yöneticisi olduğunuz okulda sürdürülebilir kalkınma için eğitim adına neler yapıyorsunuz, bahsedebilir misiniz?
3) Geri dönüşüm konusunda ve atıklarla ilgili olarak okulunuzda ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz?
4) Okulunuzdaki enerji ve su kullanımına ilişkin özel bir uygulamanız var mı?
5) Okulunuzda çalışan kişiler ve öğrenciler okula ulaşımlarını ne şekilde sağlıyorlar? Sürdürülebilir ulaşım için bir girişiminiz var mı?
6) Okulunuzda çalışan kişiler ve öğrenciler beslenme ihtiyaçlarını nasıl gidermektedirler? Kantin ve yemekhane var mı? Buralarda ne gibi besinler tüketiliyor? Satılan ürünlerde denetim yapıyor musunuz? Sağlıksız besinler varsa, sizce bunların satılması, servis edilmesi doğru mu, bu konuda ne düşünüyorsunuz?
7) Okulunuzun bina ve bahçe olarak bir öğrenci ve çalışan için uygun tasarımda olduğunu düşünüyor musunuz? Konforlu ve rahat bir çalışma ortamı mı? Uygun bir ortam olmadığını düşünüyorsanız, yeni düzenlemeler için planlarınız nelerdir?
8) Eğitim programında (müfredatta); çevre, ekonomi ve toplum konularının bütüncül yaklaşım ile ele alındığını düşünüyor musunuz?
9) Eğitim programını desteklemek için öğretmenlere ve öğrencilere kaynaklar sunuyor musunuz? Lütfen hangi kaynaklar olduğunu belirtiniz. Bunları kullanmaları adına kendilerine ne gibi desteklerde bulunuyorsunuz?
10) Hâlihazırdaki eğitim programının işlenilmesi için ayrılan dersler dışında; boş ders ve ders dışı etkinlik saatleri, kulüp toplantıları esnasında veya özel gün etkinliklerinde sürdürülebilir kalkınma konusuna okulunuzda yer veriliyor mu?
11) Okulunuzda sürdürülebilir kalkınma konusunun anlatımının desteklendiğini düşündüğünüz ne gibi çalışmalar yapmaktasınız? Bu zamanlarda neler yapılmasını teşvik ediyorsunuz?
12) Okulunuzla ilgili konulara veya karar verilmesi gereken konulara velileri, yerel yönetimleri ve okul çevresinde yaşayanları hangi düzeyde dâhil ediyorsunuz? Sizce bu kurum ve bireylerin katılımı ne derece önemli ve etkilidir?

13) Veliler, yerel yönetimler ve okul çevresinde yaşayanlarla okulunuzla ilgili bir konuda veya etkinlikte hangi düzeyde işbirliği yapıyorsunuz? Herhangi bir konuda kendilerinden ne gibi destekler almak üzere girişimde bulundunuz? Bu kurum ve bireylerin ne gibi katkı sağlamalarını bekliyorsunuz?

14) Bu görüşme esnasında paylaşıma sunduğunuz girişimleriniz ve planlarınızda öğretmenlere, öğrencilere, çalışanlara ve okul çevresindekilere ne şekilde iş bölümü yapmayı düşündünüz?

15) Okulun bu paydaşlarından gelecek herhangi yeni bir fikri değerlendirmeye alıyor musunuz? Gelen fikirlere ve uygulamalarınıza ilişkin örnekler verebilir misiniz?

16) Okulunuzdaki kaynaştırma öğrencilerine ve engelli öğrencilere yönelik herhangi özel bir uygulama yapılmakta mıdır? Yapılıyorsa hangi alanlarda ve ne gibi uygulamalar anlatabilir misiniz?

17) Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin okulunuzda uygulanması adına öğrenci, öğretmen ve çalışanlara ne gibi destekler veriyorsunuz? Sizin başlatmış olduğunuz ve takip ettikleri girişimlerinizden bahsedebilir misiniz?

18) Sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili bilgilerinizi nereden edindiniz? (Birden fazla seçenek seçilebilir.)

   a. Televizyondan
   b. MEB Hizmetiçi Eğitimlerinden
   c. Seminer – konferans gibi etkinliklerden
   d. Yakın çevremden
   e. İnternetten
   f. Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

19) Okulunuzun internet sayfası üzerinden yukarıda bahsi geçen etkinliklerinizi veya okulunuzda yapmış olduğunuz yenilikleri yayınlıyor musunuz? Hangi amaçla yapıyorsunuz?

   Velileri bilgilendirmek, meslektaşlarınıza bir uygulama üzerinden iyi örnekler sunmak adına böyle bir girişim gerçekleştirmeyi düşündünüz mü? Sizce bu iletişim aracı nasıl kullanılabilir?